

ЛІТАРАТУРА

і МАСТАЦТВА

30 КРАСАВІКА

2004 г.

№18/4255

АНОНС!

Набліжаецца 60-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 60-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Установа «Літаратура і Мастацтва» падрыхтавала да выдання кнігу «Наша Перамога». Заказы на яе прымаюцца па тэлефоне : 284-66-71

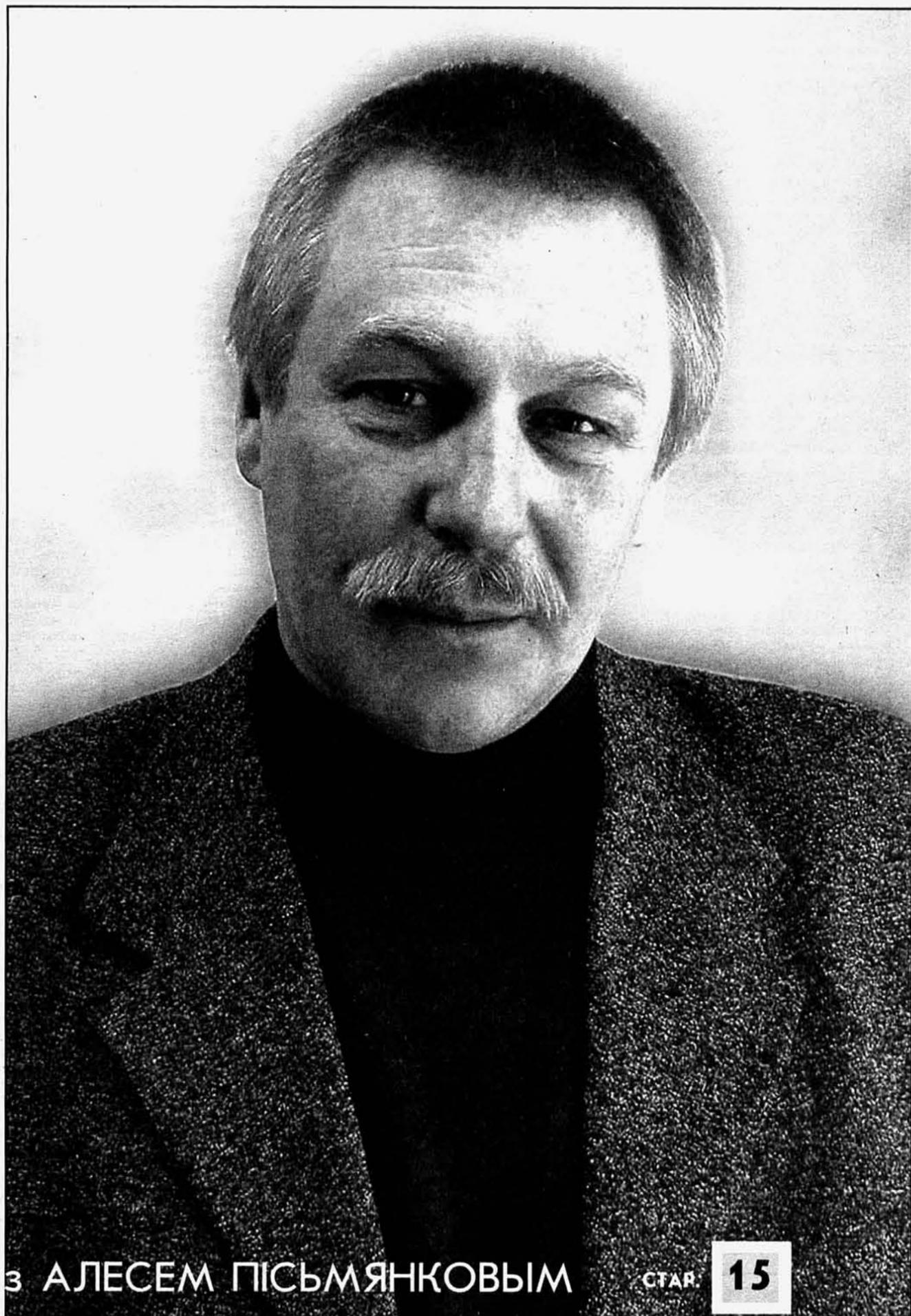
“Каму, як не жанчыне, займацца палітыкай!”

(Гутарка з Намеснікам Старшыні Пастаяннай камісіі па сацыяльных пытаннях Савета Рэспублікі Нацыянальнага Сходу РБ, заслужаным работнікам адукацыі Рэспублікі Беларусь, рэктарам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры, доктарам педагагічных навук, прафесарам Ядвігай ГРЫГАРОВІЧ).

СТАР. 2-3

Зямлёй,
травой,
кустамі
З табою некалі
мы станем.
І будзе дождж ісці
над намі,
І будзе снег ісці
над намі,
І будуць воблакі
над намі,
І будуць зоркі
спець начамі,
Як над зямлёй,
як над травой,
як над кустамі...

На развітанне з АЛЕСЕМ ПІСЬМЯНКОВЫМ

СТАР.

15

**СТРАТЫ,
РАСЧАРАВАННІ, НА-
БЫТКІ**

— Ядвіга Дамінікаўна, чаму, на вашу думку, жанчыны ідуць у палітыку? Якой павінна быць жанчына-палітык? І наогул: жанчына і палітыка — сумяшчальныя?

Традыцыйна доўгія стагоддзі жанчына разглядалася ў асноўным як істота, якая павінна забяспечваць сямейны быт і выхоўваць дзяцей. Але гэтыя часы даўно мінулі. І ў XXI стагоддзі не зусім карэктна ставіць пытанне такім чынам. Палітыка — гэта сфера дзейнасці, якая рэгулюе адносіны ў грамадстве сярод розных сацыяльных груп і адносіны дзяржавы з іншымі дзяржавамі. У прычыне, палітыка вызначае задачы, сутнасць і формы рэгулявання адносін паміж аб'яднаннямі, групамі, партыямі, сааслоўямі, веравызнаннямі і да т.п.. А каму, як не жанчыне, якая адрозніваецца ад мужчыны большай уважлівасцю, мабільнасцю, мудрасцю, усеагульнай любоўю да чалавецтва, бо кожны чалавек — гэта ўсё ж такі вытворнае ад жанчыны, — арганічна і патрэбна займацца палітыкай? Гэта якая сфера, дзе яна можа праваіць сябе і быць карыснай для дзяржавы. Варта прааналізаваць вопыт іншых краін па ўдзеле жанчын у структурах улады. Згодна дадзеным за 2002 год, у свеце было 466 жанчын, якія ўзначальвалі міністэрствы. Сярод іх — 46 жанчын стаялі на чале міністэрстваў па сацыяльных пытаннях, 47 — па правах жанчын і гендэрных праблемах, 30 жанчын ўзначальвалі міністэрствы працы, 19 — міністэрствы замежных спраў, 15 — эканомікі, 22 — прамысловасці, 21 — юстыцыі.

Варта адзначыць, што час ад часу ў свеце з'яўляюцца і прэзідэнты-жанчыны. Да прыкладу, у 2001 годзе прадстаўніцы прыгожай паловы чалавецтва стаялі на чале такіх краін, як Бангладэш, Галандыя, Шры-Ланка, Фінляндыя, Ірландыя, Латвія. У дзевяці краінах жанчыны займаюць пасты прэм'ер-міністраў. Я лічу, ў справах абароны дзяцей, мацярынства, здароўя, гендэрных праблем жанчына выконвае такую працу лепш за мужчыну. На мой погляд, жанчына і палітыка — рэчы абсалютна сумяшчальныя. А вось якой павінна быць жанчына-палітык? У першую чаргу, адукаванай. А яшчэ — высока прафесійнай, прычыповай, гатовай да адказнага выканання прафесійных абавязкаў і рэалізацыі законаў. Пэўна, яна павінна мець сур'ёзны жыццёвы вопыт і адчуваць чужы боль.

— На шляху да палітычнага Алімпіа страты і расчараванні непазбежныя!

— Страты і расчараванні непазбежныя ў любой дзейнасці чалавека, у любой сферы яго жыцця. Яны адбываюцца з людзьмі як у прафесійнай справе, так і ў сямейным жыцці, пры выхаванні дзяцей, у адносінах з іншымі людзьмі, у варунках асабовых. Гэта нармальна. Мы чагосьці дасягаем, чагосьці — не, эмацыйна перажываем, ацэньваем свой шлях. Справа нават не ў тым, што палітычны Алімп патрабуе страт і расчараванняў, а ў тым, што любая дзейнасць патрабуе гэтага.

ВА УЛАДУ — ПА КВОЦЕ?

— Ядвіга Дамінікаўна, якія, на вашу думку, жыццёва-важныя законы былі прыняты ў гэтым годзе, без якіх немагчыма абыйсціся?

— Думаю, большасць законаў, якія прымаюцца парламен-

там, жыццёва-важныя ці для ўсяго грамадства, ці для пэўных яго слаёў і груп. Бо яны рэгулююць адносіны людзей у вытворчым, сямейным, маральным, духоўным і іншых працэсах. У

толькі сучаснай трактоўкай бібліятэчнай справы, але і абараняе правы бібліятэчных устаноў. Напрыклад, забараняецца закрываць бібліятэчныя ўстановы, пагаршаць умовы іх існаван-

квоты. Урэшце, на іх ідуць многія краіны, і стаяцца да гэтага станюча. Напрыклад, арганізацыя "Міжнародны парламенцкі саюз", у якой прадстаўлены парламенты краін све-

кожны адукаваны чалавек павінен ведаць мову сваіх продкаў. Як можа чалавек не размаўляць на беларускай мове, калі на ёй гаварылі маці, тата, бабулі, дзядулі? Як я магу адмовіцца ад маёй мамы? За нашай спінай, умоўна кажучы, стаяць сотні пакаленняў папярэднікаў. І кожны з іх перадаў нам перажыты і набыты вопыт у знакавых сімвалах, спосабах мыслення і разважання, якія закладзены ў мове. На мой погляд, кожны чалавек мусіць усвядоміць, што мову трэба ведаць таксама і як даніну павягі да сваіх продкаў, у знак любові да іх. Не можа існаваць нацыянальнай культуры без нацыянальнай мовы.

З сумам гляджу на працэс паступовага звужэння сферы ўжытку беларускай мовы, адыходу яе ў нябыт у афіцыйных дакументах усіх міністэрстваў, навукальных устаноў і г. д. Наша бытавое і ўладавае асяроддзе рускамоўнае. Даходзіць да абсурду, калі дасылаюць лісты ад аднаго з міністэрстваў на рускай мове і не прымаюць адказ па-беларуску. У той жа час больш 80 працэнтаў насельніцтва лічаць сябе беларусамі... І тое, што беларуская мова жыве ў нашым універсітэ-

ЯДВІГА ГРЫГАРОВІЧ:

Намеснік Старшыні Пастаяннай камісіі па сацыяльных пытаннях Савета Рэспублікі Нацыянальнага Сходу РБ, заслужаны работнік адукацыі Рэспублікі Беларусь, рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры, доктар педагогічных навук, прафесар. Думаецца, размова ідзе пра герояў розных інтэрв'ю? Не, — усяго пра адну жанчыну, якую лёс надзяліў адметнымі якасцямі: прыгажосцю, мудрасцю, працавітасцю, яркім талентам лідэра і педагога. Дзе б яна ні працавала — у сярэдняй школе, навукова-даследчым інстытуце Міністэрства асветы ці ва ўніверсітэце — яна заўсёды спрыяла і спрыяе развіццю нацыянальнай адукацыі і культуры нашай краіны. Але самы найкаштоўнейшы скарб, якім яна валодае, — шчырая самаадданая любоў да людзей і выключная здольнасць у любых жыццёвых абставінах быць чалавекам, жанчынай, асобай. Знаёмцеся, Ядвіга Грыгаровіч.

**«КАМУ, ЯК НЕ ЖАНЧЫНЕ,
ЗАЙМАЦЦА ПАЛІТЫКАЙ?»**

мінулым годзе у Савец Рэспублікі былі адобраны важныя і можна сказаць, вызначальныя для Беларусі законы. Сярод іх можна вылучыць "Кодэкс аб адміністрацыйных правапарушэннях", змяненні і дапаўненні ў "Грамадзянскім кодэксе" і інш.

Таксама былі прыняты законы, якія тычацца кожнага жыхара нашай краіны. Гэта законы "Аб якасці і бяспецы харчовых прадуктаў", "Аб раслінным свеце", "Аб дзяржаўным страхаванні і пераліку пенсій". На мой погляд, дапаможа ўрэгуляваць адносіны "дзяржава — цяжкі падлетак" Закон "Аб асновах сістэмы прафілактыкі безнадзорнасці і правапарушэнняў непэўналетніх". Сярод сацыяльных законаў я б хацела вылучыць Закон "Аб харчовых дабаўках", які разглядаўся нашай камісіяй і не быў прыняты. Біялагічна-актыўныя дабаўкі, ці скарачана, бады, не такія бяшкодныя, як падаецца многім. Яны могуць быць карыснымі для здароўя чалавека, нейтральнымі, але могуць і наносіць адчувальны ўрон здароўю, асабліва калі чалавек мае хранічныя захворванні. Таму наша камісія лічыць неабходным праводзіць экспертызу бадаў, якія завоззяцца ў краіну. Кожная ўпакоўка павінна ўтрымліваць інфармацыю аб складзе дабаўкі, рэкамендацыі па выкарыстанні і прадавацца ў аптэках.

На працягу двух апошніх гадоў прыняты шэраг важных законаў адукацыі. Так, у гэтым годзе прыняты Закон "Аб прафесійна-тэхнічнай адукацыі". Годам раней — Закон "Аб адукацыі", які зараз актыўна рэалізоўваецца ў працэсе рэарганізацыі ўсіх ступеняў адукацыі. Актыўна абмяркоўваецца Закон "Аб вышэйшай адукацыі", які прызваны рэгуляваць дзейнасць усіх суб'ектаў адукацыі і дзяржавы.

Больш года таму прынята новая рэдакцыя Закона "Аб бібліятэчнай справе ў РБ", якая адрозніваецца ад папярэдняй не

ня, здаецца, дробязь, а для малых бібліятэк гэта вельмі важна.

Значным элементам дзейнасці Савета Рэспублікі з'яўляюцца сістэматычныя вывучэнні дзейнасці законаў на практыцы, "круглыя сталы" па важных пытаннях жыцця краіны. Так, да прыкладу, нядаўна адбылося пасяджэнне, прысвечанае працы школ-інтэрнатаў і дзіцячых дамоў. Члены камісіі па сацыяльных пытаннях вывучалі дзейнасць розных тыпаў устаноў для дзяцей-сірот і дзяцей без апекі бацькоў, дзіцячых дамоў сямейнага тыпу. Такая праца дазваляла вывучаць пытанне перад тым, як прымаць закон.

Вялікую работу праводзяць члены Савета Рэспублікі з насельніцтвам, дапамагаючы людзям вырашаць іх праблемы, надзённыя справы. Даводзіцца займацца з кожным чалавекам. Так, за тры месяцы гэтага года мной разгледжана дванаццаць лістоў, у якіх часам горкія і значныя праблемы, а часам і зусім неапраўданыя прэтэнзіі выбаршчыкаў.

— **Актуальнасць гендэрных праблем для Беларусі...**

— Гендэрныя праблемы для нас, як і для многіх краін, актуальныя. Традыцыйнае прыніжэнне ролі жанчыны ў грамадстве прыводзіць да таго, што і ва ўладзе, і ў іншых палітычных структурах парушаны прадстаўнічыя судносіны мужчын і жанчын. Гарманічна прадстаўленая колькасць людзей абодвух полаў будзе толькі на карысць нашай краіне.

Трэба ўсвядоміць, што жанчына — не толькі маці, жонка і ахоўнік сямейнага ачага, а яшчэ і палітычны, грамадскі, прамысловы, інтэлектуальны патэнцыял нашага грамадства, які павінны быць запатрабаваны дзяржавай у вышэйшых эшалонах улады. Бо жанчыны больш адукаваныя за мужчын, больш падзвіжныя, гнуткія ў пытаннях сучаснага жыцця.

У сённяшніх умовах, калі свядомасць нашых суайчыннікаў яшчэ не дарасла да гэтага разумення, магчыма, неабходны і

ту, устанавіла квоты на абавязковае прадстаўніцтва жанчын у нацыянальных дэлегацыях і нават распрацавала сістэму пакаранняў пры парушэнні квоты. А каб не было гэтай квоты, пэўна, ездзілі б толькі мужчыны...

Варта таксама адзначыць, мы з'яўляемся шостаю краінай у свеце па колькасці жанчын у Савец Рэспублікі, у іншых структурах улады жанчын вельмі мала. Так, у Беларусі толькі дзве жанчыны-міністры, у Палаце прадстаўнікоў — каля 10 працэнтаў. Так што, думаю, пакуль у грамадстве не сфармулюецца ўсвядомленне неабходнасці гарманічнага спалучэння мужчын і жанчын ва ўладзе, можа быць, і патрэбныя пэўныя квоты. Не трэба забывацца на тое, што гэта стагоддзе аб'яўлена чалавецтвам стагоддзем жанчыны...

**БЕЗ МОВЫ
ГІНУЦЬ ДЗЯРЖАВЫ...**

— **Беларуская мова ў ВНУ. Як вырашаюць гэтую праблему ў Беларускай дзяржаўнай універсітэце культуры?**

— Я думаю, што ролю мовы ў існаванні народаў мы мала ацэньваем. І прычыны таму розныя. Можа быць, адбываецца гэта з-за нашай спешлівасці і вечнага бегу кудысьці наперад, мітусні нашай... Можа, з-за таго, што мы не надаём патрэбнай увагі гэтай праблеме. Можа, не ў поўнай меры цэнім ролю інтэлігенцыі і адукаванасці людзей. А можа, дрэнна ведаем гісторыю і не разумеем, што знікненне мовы прыводзіць да знікнення дзяржавы на карце Сусвету. Дзяржава існуе толькі тады, калі яе народ спалучае цэлы шэраг агульных прыкмет. І першай з іх з'яўляецца мова. Грэбанне этнічнымі, этналагічнымі праблемамі вядзе да распаду сацыяльных сувязяў. Я вельмі паважаю людзей, якія ведаюць сваю мову. Мне падаецца, што кожны інтэлігент,

це культуры, не вельмі цешыць, хаця родная мова гучыць у нас у дакументацыі, у правядзенні мерапрыемстваў, працы рэктарата, вучонай рады, а таксама саветаў факультэтаў і іншых падраздзяленняў як адна з моў выкладання, бо прадметы чытаюцца як па-беларуску, так і па-руску.

— **Ядвіга Дамінікаўна, што вас найбольш прываблівае ў педагогічнай дзейнасці?**

— Я лічу сябе педагогам, бо працую са студэнтамі ўсё прафесійнае жыццё. Менеджмент, кіраванне — гэта тое, што акрамя фінансавай, матэрыяльнай, навуковай дазваляе арганізоўваць і педагогічную дзейнасць. Гэта прыемна, бо мая праца дазваляе не толькі перадаць назапашаныя веды, але і выкарыстоўваць жыццёвы вопыт, які падаецца мне карысным.

— **Чаму, на ваш погляд, адны людзі дасягаюць поспеху, славы, а другія, як не імкнучыся — не! Ад чаго гэта залежыць?**

— Адразу развяду паняцці поспеху і славы. Для мяне слава не мае ніякага значэння. Для жанчыны слава — гэта яе дзеці, яе сям'я, дабрабыт. Таму жанчыны-кіраўнікі без асаблівай ахвоты карыстаюцца атрыбутамі славы: банкетны, імпрэзы, публічнасць і г. д. Калі ты шчыльна заняты на асноўнай працы, увечары хочацца ісці толькі ў адны накірунку: туды, дадому, дзе ціха, спакойна і дзе цябе любяць.

Што тычыцца дасягнення поспеху, то адказ просты — калі чалавек працалюбівы, умее арганізаваць сваю працу і выконвае яе на добрым узроўні, калі ён здольны арганізаваць свой вольны час, калі выконвае свае функцыянальныя абавязкі шчыра, прычыпова, спакойна і якасна, то поспех абавязкова прыйдзе. Калі ж чалавек не вельмі любіць працаваць і раскідваецца на выпадковыя аб'екты і любіць усё, акрамя адказнай штодзённай працы,

поспеху дасягнуць немагчыма. Бо формула поспеху ўключае ў сябе прыродныя задаткі, адукаванасць плюс працалюбства.

— **Ядвіга Дамінікаўна, у складаных сітуацыях вам найбольш уласціва пайсці ў цень, схавання, ці пераступіць і рухацца далей?**

— У кожнага чалавека ў жыцці ўзнікае шмат перашкод, складаных сітуацый, непрыемнасцей. Думаю, калі такія выпадкі суразмерныя з сіламі і магчымасцямі, іх варта перакроцьчыць. Але трэба заўсёды ацэньваць свае сілы, ставіць мэты і задачы толькі ў адпаведнасці са сваімі магчымасцямі. Праўда, іх можна пашыраць і падвышаць... У іншых жа абставінах варта абмысліць складаную сітуацыю і рухацца далей. Лічу, што самае галоўнае для жыцця чалавека, каб ён адчуваў сябе шчасліва і камфортна. Працу, якая вымагае неверагодных высілкаў, трэба змяніць на іншую.

ЛЮБИМАЯ СПРАВА — МАСТАЦТВА

— **Якія кнігі любіце, каго з беларускіх пісьмемнікаў чытаеце? З кім падтрымліваеце творчыя сувязі?**

— На жаль, апошнія дзесяць гадоў у мяне вельмі мала часу для чытання таго, што люблю. Асноўны час забірае праца, сямейныя абавязкі, прафесійная і палітычная літаратура. Таму кідання ў мора любімых кніг я сабе дазваляю толькі ў адпачынку, а таксама ў выхадныя дні, калі ўвечары застаецца вольны час. Ёсць пэўны пералік кніг, якія я чытаю з любога радка, у любы час і колькі заўгодна. Гэта "Майстар і Маргарыта" Булгакава, "Залатая ружа" Паустоўскага, апавяданні Фазіля Іскандэра і інш. Вельмі люблю Караткевіча, асабліва ягоны раман "Нельга забыць". Упершыню прачытала яго, калі была яшчэ маладая, таму тэкст выдатна лёг на маю душу, стаў сугучны ёй. Заўсёды лічыла яго лепшым любімым творам у славянскай літаратуры.

У пазіі люблю Купалу. Вывучала не толькі надрукаваныя ім творы, але і аўтографы вершаў, творчую лабараторыю пісьмемніка. Я захалялася ў яго творы на ўсё жыццё, таму з задавальненнем адкрываю любы том і чытаю. Апошнім часам адкрыла для сябе Кузьлю, у гэтага пісьмемніка вабіць філасофская глыбіня і мудрая містыка... Спадзяюся, што наперадзе яшчэ ёсць час, калі стане менш спраў і я буду з асадачай чытаць мастацкую літаратуру.

Што тычыцца творчых сувязяў, я не займаюся мастацкай творчасцю ў поўным сэнсе гэтага слова, паколькі мае творчыя стасункі звязаны з педагогічнай сферай. Але я знаёмая з вялікай колькасцю творчых людзей у розных жанрах мастацтва, культуры, якіх цаню і шаную... Лёс надзяліў цікавымі сустрэчамі на жыццёвых раздарожжах: з У. Караткевічам і А. Макаёнкам, Ф. Янкоўскім і В. Івашыным, Янкам Брылём і Ніпам Гілевічам, А. Дударавым, Д. Смольскім і многімі найцікавейшымі талентамі Беларусі.

— **Ядвіга Дамінікаўна, як вы праводзіце свой вольны час?**

— Вольнага часу не шмат. Але калі атрымліваецца, слухаю музыку, прычым любую: класічную, джаз, аўтарскую песню, эстрадную, народную. Усё залежыць ад настрою. Сёння аддаю перавагу фальклору, асабліва аўтэнтычнаму, і этнічнай музыцы. Люблю дзяцей і кветкі.

— **Ядвіга Дамінікаўна, што б вы пажадалі жанчынам, якія жывуць і працуюць па такім прыпынку, як вы?**

— Жадаю ўсім жанчынам зрабіць сябе шчаслівымі. Не быць, і не стаць шчаслівымі, а зрабіць сябе такімі. Яшчэ б я хацела пажадаць жанчынам, каб яны не давалі нікому прыніжаць сябе, бо няма ніводнага чалавека, які мае права мець уладу над жанчынай настолькі, каб яе крывіць. Не дазваляйце нікому грэбаваць вашай годнасцю.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

АБСЯГІ

ГРОДЗЕНШЧЫНА

ШКОЛА МАСТАЦТВАЎ

Дзіцячая школа мастацтваў (ДШМ), што ў горадзе Наваградку, з'яўляецца асноўным цэнтрам культуры райцэнтра. У прыгожым 2-павярховым будынку з вялікай актавай залай дзеці пазнаюць свет прыгожых, вучацца іграць на розных музычных інструментах, паспяхова авалодаваюць хітрацямі сальфеджыю, вывучаюць музычную літаратуру, спяваюць у хоры і іграюць у аркестрах. Выкладчыкі-выканаўцы і іх вучні праводзяць вялікую работу па актыўнай прапагандзе музыкі сярод насельніцтва горада і раёна. Ладкуюцца цікавыя лекцыі-канцэрты, прымаецца ўдзел у алімпіадах усіх узроўняў і музычных конкурсах, дзе нярэдка выходзяць пераможцамі (як то В.Шульжэнка, Сяргей Стэцка, Наталля

Жмура — зараз з'яўляюцца студэнтамі музычных навучальных устаноў, а таксама маладыя кампазітары Наваградчыны, аб якіх ужо нямаю пісалася ў СМІ, гэта — Крысціна Кошур і Каця Фалевіч — неаднаразовыя ўдзельніцы міжнародных конкурсаў, стыпендыяты абласнога конкурсу і спецыяльнага Прэзідэнцкага фонду ў падтрымку творчай моладзі. Цяпер дзяўчынкі актыўна рыхтуюцца да наступнага творчага "спаборніцтва" ў сферы музыкі).

Увогуле, у сценах гэтай музвучальнай займаецца каля 350-і дзяцей — юных музыкантаў і мастакоў. Сёлета адкрыты новы клас для аматараў ігры на гітары. Педкалектыў складаецца, у асноўным, з былых выхаванцаў гэтай установы, якой пайшоў ужо 51-ы год з дня адкрыцця.

ПРЫСВЯЧЭННЕ М. АГІНСКАМУ

У дзіцячай школе мастацтваў Наваградка адбыўся творчы вечар, прысвечаны знакамітаму польскаму кампазітару, дзяржаўнаму дзеячу

М.Агінскаму. Ініцыятарам, арганізатарам, аўтарам сцэнарыя і вядучай была Святлана Абдулаева, выкладчыца мясцовай школы, загадчыца аддзялення народных струнных інструментаў, вядомая паэтэса Наваградчыны.

Вялікая канцэртная зала школы была запоўнена аматарамі музыкі. Вечарыну распачаў струнны камерны ансамбль выкладчыкаў ДШМ пад кіраўніцтвам Людмілы Анісінай. Аповед аб жыццёвым і творчым шляху кампазітара суправаджаўся гучаннем спецыяльнай тэматычнай фанарамы, а таксама канцэртнымі нумарамі з твораў М.Агінскага ў выкананні ансамбля, у сольным выкананні педагогаў школы: С.Мікуліч (скрыпка), А.Кардаш і Г.Станкевіч (раэль). Напрыканцы прагучаў агульнавядомы "Паланез" Агінскага.

Ад імя прысутных выступіла былая выхаванка вучэльні, цяпер начальнік аддзела па выхаванчай рабоце са студэнцкай моладдзю Гандлёва-эканамічнага каледжа г.Наваградка Н.Чарняўская, якая прыйшла на мерапрыемства з групай сваіх студэнтаў:

— Добрая музыка робіць нас

дабрэйшымі, выклікае на роздум, узбагачае духоўна. Увогуле, патрэбна сур'езная, класічная музыка, літаратура, мастацтва, дзе выражана гарманічная яснасць, ураўнаважанасць, жыццёвая паўната вобразаў, усё прыгожае, чаго часам не хапае моладзі сённяшняга, даволі няпростага, дня.

СУСТРЭЧЫ

Старажытнаму Наваградку шанцуе на творчыя сустрэчы са знакамітымі людзьмі. У мясцовай ДШМ райцэнтра пачынаў пісьмемнік Ю.Татарынаў, аўтар кніг па краязнаўстве і сатырычных рамануў, заснавальнік кніжных серый "Белоруссия историческая" і "Сентиментальные сюжеты".

А праз некалькі дзён у канцэртнай зале школы адбыўся вялікі "Канцэрт фартэпіянальнай музыкі", на якім выступаў лаўрэат міжнародных конкурсаў, піяніст Андрэй Сікорскі. У праграме былі выкананы творы рускіх, заходнееўрапейскіх кампазітараў. Аматыры фартэпіянальнай музыкі мелі магчымасць паслухаць дзівоснае гучанне раэля ў выкананні знакамітага маэстра.

Яўген ЛАПЦЕЎ

НАШЫ — У РАСІІ!

26 красавіка ў Маскве ў Вялікім тэатры адкрыўся маштабны праект пад назвай "Год культуры Беларусі ў Расійскай Федэрацыі". Пасля ўрачыстай цырымоніі на легендарнай сцэне адбыўся паказ адной з лепшых работ Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі — "Рамэо і Джульета" С.Пракоф'ева. Наступным вечарам тамсама прайшла опера М.Мусаргскага "Хаваншчына" ў пастапоўцы нашага Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы.

Сярод найбольш значных імпрэз, пра-

дугледжаных праектам, — выстаўка ста шэдэўраў з калекцыі Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі, вернісаж мастакоў — удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, Дні беларускага кіно, спектаклі драматычных тэатраў, гастрольны тур зорак беларускай эстрады па Залатым Колцы Расіі, адкрыццё помніка першадрукару і асветніку Францішку Скарыну ў Калінінградзе.

Акурат на сённяшні дзень прызначана закладка імянаго знака на Плошчы зорак ля знамай залы "Расія" ў гонар беларускага маэстра Міхала Фінберга, пад кіраўніцтвам якога мае адбыцца 5-гадзіннае выступленне Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі з удзелам і зорак расійскай эстрады. А на пачатак

верасня запланавана доўгачаканая ўстаноўка помніка нашаму народнаму паэту Янку Купалу ў цэнтры Расійскай сталіцы. (Больш падрабязна пра гэты твор вядомых скульптараў Льва ды Сяргея Гумілеўскіх мы распавядзем у бліжэйшых нумарах "ЛіМа").

Міністр культуры Беларусі Леанід Гуляка прыбыў у Маскву з тым, каб не толькі спрычыніцца да ўрачыстай падзеі, але і правесці шэраг перамоў, скіраваных на ўмацаванне і развіццё міжкультурных сувязяў дзвюх нашых дзяржаў.

С.Б.

АКЦЫІ

ГОД НА ГОД НЕ ПРЫХОДЗІЦЦА

Як пісала наша газета, 2003 год у РФ названы Годом культуры Беларусі ў Расіі. У сувязі з гэтым на тэрыторыі суседняй краіны, распачаўшыся ў сакавіку ў Крамлёўскім палацы Вялікім канцэртнам ансамбля "Сябры", адбываюцца разнастайныя і шматлікія святочныя мерапрыемствы.

Логічным працягам сталася тое, што ў першыя дні красавіка ўручаны прэміі Саюзнай дзяржавы за творы літаратуры і мастацтва, якія сталіся найбольшым укладам у справу мацавання братэрства і супрацоўніцтва паміж нашымі краінамі. Саюзнай прэміяй у гэтым годзе адзначаны кампазітар Аляксандра Пахмутава, народны мастак Расіі Валерыі Сідараў (з расійскага боку) і народны мастак Беларусі Міхаіл Савіцкі (з беларускага боку). Дарэчы, выстава народнага мастака СССР Аляксандра Шылава, якая праходзіць у

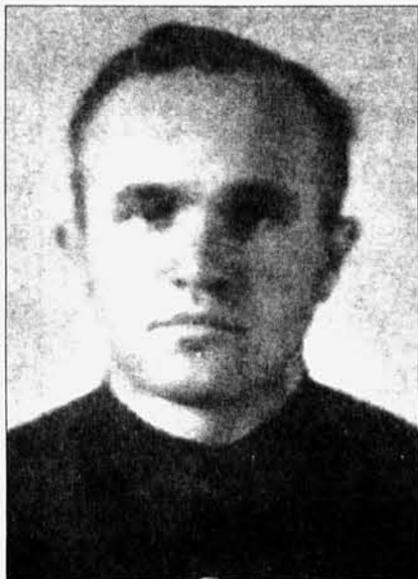
Мінску ў Нацыянальным мастацкім музеі, спланавана ў рамках правядзення Года як культурная акцыя ў адказ. Дарэчы, у Траццякоўскай галерэі неўзабаве пройдзе выстава прац з нашага Мастацкага музея. Закладка зоркі, прысвечанай кіраўніку Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Міхаілу Фінбергу ля канцэртнай залы "Расія" — таксама з шэрагу святочных падзей "беларускага года". Дарэчы, адзначым, што там ужо знаходзіцца дзве зоркі нашых землякоў — Уладзіміра Мулявіна і Ігара Лучанка. Акрамя гэтага ў Маскве з'явіцца і яшчэ адна згадка пра

Беларусь — помнік Янку Купалу на Кутузаўскім праспекце.

"Мы падрыхтавалі адзіны план правядзення мерапрыемстваў Года культуры і аформілі ўзаемаадносінны не толькі на ўзроўні двух міністэрстваў, але і абмеркавалі пытанні культурнага супрацоўніцтва ў рэгіёнах", — падкрэсліў міністр культуры РФ Леанід Гуляка. На сённяшні дзень ужо падпісаны больш за 100 пагадненняў паміж раёнамі нашай краіны і рэгіёнамі Расіі, а таксама прэфектурамі Масквы. Гэта значыць, што больш за сто творчых калектываў і асобных выканаўцаў наведваюць розныя куткі неабсяжнай Расіі, прадстаўляючы беларускую нацыянальную культуру.

Плануецца, што наступны, 2005 год, будзе аб'яўлены Годом Расіі на Беларусі.

ВІКА

вай, па волі лёсу мне выпала стаць сведкам многіх радасных, светлых, а таксама і сумных падзей. Менавіта тады, пасля працяглага маўчання, упершыню ўрачыста было адзначана 20 гадоў Вялікай Перамогі над нямецка-фашысцкай Германіяй. О, гэты былі шчаслівыя і вясёлыя дні! Бадай, ці не ў кожным населеным пункце, у вёсцы і мястэчку, за адным святочным сталом сядзелі былыя франтавікі, партызаны, падпольшчыкі, усе ў званні ордэнаў і медалёў, пакрысе цадзілі свае "баявыя" сто грам і гучна радаваліся мірнаму жыццю, за якое было праліта столькі многа салдацкай крыві. Асабіста я ў той пагодлівы дзень, 9 Мая, пабыў на людным мітынг у Ма-

най баявой біяграфіі, ды яшчэ цепліцца ў душы незабыўная асабістая ўдзячнасць. Калі пачалася вайна, і фашысты, лічы, вокалмгненна захапілі палескія мясціны, Васіль Іванавіч не споўнілася нават і дзевятнаццаці. А нарадзіўся ён 15 лістапада 1922 года на Ганцаўшчыне, у густанаселенай вёсцы Свяціца, якая значна пазней разам з суседнімі Навасёлкамі была перададзена ў склад Ляхавіцкага раёна. Яшчэ падлеткам Васіль пачаў працаваць рабочым на лесанарыхтоўках, таму што вакол роднага селішча распасціраліся велізарныя балоты, і ворнай зямлі ў сялян практычна не было. Ледзь толькі над Шчарай загрымелі жорсткія баі, Русакевіч з першых дзён ліхалецця пайшоў у

ўдзельнічаў Васіль Русакевіч са сваім адважным і згуртаваным узводам. Так, на чыгуначных участках Баранавічы — Лунінец, Баранавічы — Быцень лясныя салдаты падарвалі некалькі варожых эшалонаў і каля 900 рэек, разбурылі 5 км вузкакалейкі на адрэзку Востраў — Крывошын і больш за 300 м чыгуначнага палатна каля вёскі Тухавічы. Увесь час ішлі цяжкія баі з фашыстамі, якія імкнуліся прарвацца ў партызанскую зону. Разам з народнымі мсціўцамі суседняй брыгады імя Молатава "грызадубаўцы" каля вёскі Мінічы спалілі адзін фашысцкі танк і адзін пашкодзілі. Асабістую мужнасць і адвагу Русакевіч праявіў у баі з нямецкімі карнікамі паміж вёскамі Залуж-

да імя В. С. Грызадубавай злучылася з рэгулярнай арміяй. Усе шэсць партызанскіх атрадаў былі расфарміраваны. Многія байцы пайшлі на фронт, а Васіль Іванавіч Русакевіч накіраваў у глыбінку Палесся на аднаўленне разбуранай народнай гаспадаркі. Тут ён прыняў самы непасрэдны ўдзел з пасляваенным бандытызмам. Маючы багаты вопыт партызанскай барацьбы, Васіль Іванавіч аднойчы ўласнаручна захапіў і абясшкодзіў былога паліцая, які хаваўся на непраходных хатыніцкіх балотах, падпільноўваў і забіваў партыйна-савецкіх работнікаў, былых франтавікоў і партызан. У 1955 годзе, калі пачалося ўзбудненне калектывных гаспадарак, з вёскі Лёсіна Русакевіч пераехаў у Хатынічы, дзе ўзначаліў калгас "Першае мая". Цэлае дзесяцігоддзе працаваў на гэтай турботнай пасадзе, пад яго кіраўніцтвам гаспадарка была ўжо на добрым уздыме, калі шырока вядомага ў наваколлі калгаснага старшыні не стала. Неяк на пачатку жніўня таго ж памятнага 1965 года, прыехаўшы ў Ляхавічы на працу, я сустрэў каля рэдакцыі амаль увесь пар-

У лясах над Шчарай

Напрадлеці 1965 года ў якасці карэспандэнта ляхавіцкай раённай газеты мне давялося пабываць у вёсцы Хатынічы, так званай, Ганцавіцкай зоны, бо на той час два суседнія раёны былі злучаны ў адзін. Помню, як сёння: лясная пакрысцая дарога падсыхае і не думала пасля бурнага веснавога разводдзя. Паўсюль рытвіны і ўхабы, пясчаныя пагоркі і глыбокія калюжыны. Грузавое таксі, самы зручны для палескіх мясцін транспарт, нудна ляпаючы ашмоццем парванага брызенту, мо з гадзіну пхалася раз'езджаным ушчэнт гасцінцам і, нарэшце, спынілася пасярод вёскі, дарэчы, апісанай Якубам Коласам "У палескай глушы" як Хатовічы. Тая ж старая, занядбаная царква, тая ж на дзіва гразкая вуліца, а ў канцы яе, насупраць вясковай крамы, у нейкай несамавітай хаціне месцілася кантора калгаса "Першае мая". Вось тады я і пазнаёміўся з Русакевічам Васілём Іванавічам, старшынёй праўлення, чалавекам не дужа высокага росту, але каржакаватым і, як падалося, вельмі ўжо зычліва-лагодным. У сваю чаргу, даведаўшыся, адкуль перад ім такі малады назола, Васіль Іванавіч дапамог "арганізаваць" газетны матэрыял, а ў выніку я вярнуўся ў рэдакцыю з ёмкай замалёўкай пра лепшую хатыніцкую даярку, здаецца, ці не Ганну Кулан. Варта сказаць, тым сонечным летам, калі я ўжо сур'ёзна авалодваў газетнай спра-

зурках, што на Ляхаўшчыне, а потым патрапіў і ў Ганцавічы, дзе на беразе Цны ў маляўнічым лясным закуточку пад назвай Горкі да позняй ночы, да першых майскіх саляўеў шумела народнае гулянне. Забягаючы наперад, скажу: праз некалькі гадоў іменна ў гэтых урочышчах насыплюць Курганы Славы, узвядуць велічныя помнікі з імёнамі і прозвішчамі землякоў, якія загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны. За колькі месяцаў да таго першага, юбілейнага, святкавання Дня Перамогі мне як супрацоўніку раённай газеты давялося напісаць шмат нарысаў, замалёвак, карэспандэнцый пра ўдзельнікаў гераічнай барацьбы з фашызмам — франтавікоў і партызан, пра іх ратныя, баявыя подзвігі. Часцей за ўсё героямі газетных матэрыялаў становіліся мае землякі, ураджэнцы Ганцаўшчыны, таму і не дзіўна, што ў знакамітым урочышчы Горкі дапытлівага карэспандэнта пазнавалі і ледзь не сілком цягнулі за свае імправізаваныя сталы. Толькі пазней, калі адшумела людское вяселле і калі, па сутнасці, здарылася тое, непапраўнае, я доўга шкадаваў, што ў час свай адзінай сустрэчы з Васілём Іванавічам Русакевічам мала размаўляў пра яго партызанскія справы і не напісаў усё, чаго гэты мужны чалавек сапраўды заслугоўвае. У памяці так і засталіся паасобныя згадкі з яго-

партызаны, балазе, прытуліцца народным мсціўцам было дзе: на многія сотні вёрст тут цягнуцца лясы і лясы. Адвечныя бацькоўскія прасторы сталі партызанскім краем, а вёска Свяціца і ўвогуле напаткаў лёс Хатыні. Нямецкія карнікі, аднойчы прарваўшыся за Шчару, спалілі тут 160 хат, амаль усе сялянскія пабудовы — хлявы, гумны, свірны, пры гэтым расстралялі, замучалі шмат ні ў чым невінаватых людзей. Свяціца на доўгі час апусцела зусім, і толькі вецер падымаў на пажарышчах султаны шэрага популя. Сваю барацьбу з ненавісным ворагам Васіль Русакевіч пачаў і закончыў у партызанскім атрадзе імя А. Матросова — спачатку быў радавым, пасля вырас да камандзіра ўзвода. Побач, у Быценскіх лясах, пасляхова ваявалі атрады "За Радзіму", імя Чкалава, імя Сільніцкага і іншыя. На базе іх неўзабаве была створана 20-я партызанская брыгада імя В. С. Грызадубавай. Абсяг дзейнасці яе расшырыўся і цяпер ахапіў такія раёны, як Чырвоная-Бабоскі, Быценскі, Ляхавіцкі, усходнюю частку Ганцаўшчыны, дзе ў Раздзялявічах быў створаны атрад самаабароны. Такія ж фарміраванні па месцы жыхарства меліся ў Залужжы, Тухавічах і некаторых іншых вёсках. Вось толькі кароткі пералік важнейшых баявых аперацый, якія правялі над Шчарай партызаны брыгады і ў якіх нязменна

жа і Рагачы, дзе, адбіваючы на-рабаванае сялянскае дабро — жывёлу, бульбу, жыта і іншыя прадукты харчавання, ягоны ўзвод "наварочаў" дзсяткі варожых трупаў. За свае партызанскія подзвігі Васіль Іванавіч быў узнагароджаны ордэнамі Айчыннай вайны І ступені, Чырвонай Зоркі, многімі баявымі медалямі. Але час вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў няўхільна набліжаўся, і вось 12 ліпеня 1944 года брыга-

да імя В. С. Грызадубавай злучылася з рэгулярнай арміяй. Усе шэсць партызанскіх атрадаў былі расфарміраваны. Многія байцы пайшлі на фронт, а Васіль Іванавіч Русакевіч накіраваў у глыбінку Палесся на аднаўленне разбуранай народнай гаспадаркі. Тут ён прыняў самы непасрэдны ўдзел з пасляваенным бандытызмам. Маючы багаты вопыт партызанскай барацьбы, Васіль Іванавіч аднойчы ўласнаручна захапіў і абясшкодзіў былога паліцая, які хаваўся на непраходных хатыніцкіх балотах, падпільноўваў і забіваў партыйна-савецкіх работнікаў, былых франтавікоў і партызан. У 1955 годзе, калі пачалося ўзбудненне калектывных гаспадарак, з вёскі Лёсіна Русакевіч пераехаў у Хатынічы, дзе ўзначаліў калгас "Першае мая". Цэлае дзесяцігоддзе працаваў на гэтай турботнай пасадзе, пад яго кіраўніцтвам гаспадарка была ўжо на добрым уздыме, калі шырока вядомага ў наваколлі калгаснага старшыні не стала. Неяк на пачатку жніўня таго ж памятнага 1965 года, прыехаўшы ў Ляхавічы на працу, я сустрэў каля рэдакцыі амаль увесь пар-

Сяляне вёскі Печышча Ганцавіцкага раёна Пінскай вобласці перадаюць партызанам хлеб.

Віктар ГАРДЗЕЙ

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІ КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!
Ідзе падпіска на другі квартал 2004 года. На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

Чытайце нашы выданні, супрацоўнічайце з намі, трымаце нас!

Наш адрас:
220005 Мінск, Захарова, 19 РІУ
«Літаратура і Мастацтва»
Фан: 2847965 тэл. 284-84-61, 284-65-25
отдел маркетинга 284-66-71

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 3 месяцы — 12 300 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Малодосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 2700 руб.
на 3 месяцы — 8100 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 3900 руб.
на 3 месяцы — 11 700 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Всёмирная літаратура»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 5200 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 7200 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 6 месяцаў — 8400 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

УВАГА!

Пачынаючы з КРАСАВІКА бягучага года Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» АБМЕЖАВАЛА ПАСТАЎКУ СВАІХ ВЫДААННЯў («Польмя», «Малодосць», «Нёман», «Всёмирная літаратура», «ЛІМ») У РОЗНІЦУ.
Адзіна магчымасць застацца нашымі чытачамі — ПАДПІСАЦА на часопісы і газету.

плечы дзядуль з бабулямі ці на дзяржаву. "Бяспраўныя" бацькі шкадуюць, што страцілі — не, не дзяцей — а так званыя "дзіцячыя", якія з'яўляліся для іх выратавальным кругам у набыцці чарговых порцый гарэлкі. Адным словам, працягваюць піць і з усёй моцы стараюцца павысіць паказчык нараджальнасці ў Беларусі.

Толькі па горадзе Мінску зарэгістравана больш за 30 тысяч жанчын, хворых на алкагалізм. А неафіцыйная колькасць хворых будзе ў некалькі разоў болей. І каго можа нарадзіць такая жанчына? Таксама хворых, з затрымкай псіхічнага развіцця, з сур'ёзнымі адхіленнямі і проста калек. І зноў поўня-

робленыя грошы ішлі б на выхаванне дзяцей. Тады б мо астатнія задумваліся: што лепей — жыць вольна і сумленна працаваць, даглядаючы сваіх дзяцей, ці...? І дзяржаве было б лягчэй у фінансавым плане — грошай хапіла б на ўсіх дзяцей-сірот, бо з іх агульнай колькасці — 90 працэнтаў сіроты пры жывых бацьках.

І чаму такая несправядлівасць, што тыя, хто не можа даглядаць уласных дзяцей, "штампуюць" іх, як на тайваньскім канвееры, а тыя, хто па той ці іншай прычыне не могуць мець дзяцей — былі б, магчыма, самымі лепшымі бацькамі.

Каб усынавіць дзіця, трэба запойніць і сабраць два мяхі і

ЗАХАРАВА, 19

РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЯ ЎСТАНОВА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
выкананне ўсёй спектра рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.
Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва"; e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

ХТО ЯНЫ: КВЕТКІ ЦІ ПУСТАЗЕЛЛЕ?

У Беларусі ўжо дзесяць гадоў запар назіраецца дэмаграфічны спад. І як вынік — прыкметнае скарачэнне нараджальнасці. Асноўнай прычынай гэтай негатыўнай тэндэнцыі многія лічаць эканамічнае становішча ў краіне. І сапраўды, мала хто захоча станавіцца маці-гераніяй, калі няма ўпэўненасці ў заўтрашнім дні. Самі сабой у такім выпадку ўзнікаюць пытанні: акрамя аплаты камунальных плацэжаў, якія непамерна ўзляцелі, праезду ў транспарце і т.п., ці змагу забяспечыць дзяцей карысным і якасным харчаваннем, адзеннем і абуткам? Дзе знайсці дадатковыя грошы для заняткаў у якой-небудзь спартыўнай секцыі, гуртку ці студыі, наведвання басейна, каб выгадаваць агульнаразвітае і здоравае дзіця (між тым, хто ведае, а раптам у малага выявіцца талент спевака, музыканта або перспектывы ў спартыўных дасягненнях, і будзе магчыма масць у будучым лепш уладкавацца ў жыцці)? Да таго ж спатрэбіцца немалыя грошы для атрымання вышэйшай адукацыі. Тут нават можна не ўзгадваць платныя камерцыйныя ўстановы, хоць і звычайных дзяржаўных ВНУ. Бо на працягу 5—6-ці гадоў навучання не будзеш хадзіць

у адной сукенцы або штанах, ды і бацькам карціць, каб іхняя "кывіначка" выглядала не горш за іншых, а памеру ступенды не тое што на якую-небудзь рэч — на ежу не хопіць.

Ды і вынікі даследаванняў, якія праводзіцца Міністэрствам статыстыкі і аналізу, сведчаць, што чым болей у сям'і дзяцей, тым складаней яе матэрыяльнае становішча. Але радуе тое, што паказчык колькасці сем'яў з дзецьмі, якія знаходзяцца за рысай малазабяспечанасці, у Беларусі змяншаецца.

Цікава, гэта сведчанне аб тым, што частка малазабяспечаных сем'яў, у рэшце рэшт, "паднялася над рысай" і перайшла ў катэгорыю забяспечаных або добразабяспечаных (чаго хацелася б пажадаць усім), ці, увогуле, колькасць мнагадзетных сем'яў змяншаецца, што і дае станоўчую карціну дабрабыту?

Гэтаксама можа спрыяць тое, што пэўную частку насельніцтва пазбаўляюць бацькоўскіх правоў. Такіх спраў па ўсёй рэспубліцы разглядаецца некалькі тысяч штогод. Многія бацькі страчваюць сваё права на выхаванне (у асноўным з-за хваробы на алкагалізм), якое затым ускладаецца на

ца дзіцячыя дамы, прытулкі, школы-інтэрнаты.

Сёлета мы святкуем 60-годдзе вызвалення Беларусі. Ваіна даўно скончылася, а колькасць дзяцей-сірот за апошнія дзесяць гадоў павялічылася ў 2,5 разы! Дык гэта ж самая сапраўдная катастрофа ў маштабах дзяржавы — ва ўсе часы для любой краіны сацыяльнае сіроцтва і безнагляднасць былі ганьбай. Ёсць і органы апякунства, і разнастайныя камісіі, і сацыяльныя службы і многае іншае, а трагічная з'ява разрастаецца, шкодзіць дзяржаве і грамадству.

А ўсё таму, што ніхто ні за што не адказвае. Бацькі, пазбаўленыя бацькоўскіх правоў, як пілі, так і п'юць. Ім няма аніякай справы да таго, што дзяржаве трэба вымяркоўваць дадатковыя грошы з бюджэту на выхаванне і адукацыю сацыяльных сірот. Адзін мой знаёмы казаў, што, як гэта ні жорстка, але ён на месцы ўладу ўсіх алкаголікаў, пазбаўленых бацькоўскіх правоў, змяшчаў бы не ў лякарні і іншыя ўстановы, а ў салдацкія казармы. Каб яны пад наглядам будавалі дарогі, мылі, як за мяжой, тратуары шампунямі ці дапамагалі "падумаць" калгасы. А ўсе за-

торбачку розных дакументаў, даведак ды іншых папер. Многіх гэта не палохае, бо растуць паказчыкі ўладкавання дзяцей-сірот у сем'і. Увогуле, за мінулы год больш за 4000 дзяцей былі ўладкаваны ў сем'і грамадзян нашай краіны і іншаземцаў. Радуе, што і замежныя грамадзяне дапамагаюць у гэтай справе. Трэба толькі, каб не губляўся кантакт з дзіцем, якое забралі за мяжу. Надарэцца і такое, як высвятлялі расійскія тэлежурналісты, што некаторыя выхаванцы з расійскіх дзіцячых дамоў уладкоўваюцца ў сем'і за мяжой і знікаюць бясследна. На іх думку, яны ўсынаўляюцца для... пастайкі ўнутраных органаў для перасадкі. А прасцей — як донары розных органаў. Але, не будзем пра сумнае і трагічнае...

Як кажуць: "Дзеці — гэта кветкі жыцця". Трэба, як дбайны гаспадар, даглядаць, ахоўваць і дарыць ім любоў, каб яны расцвілі і радавалі вока, душу, а не ператвараліся ў пустазелле і запылены прыдарожны быльнёг. І тады ў хуткім часе, можа, і знікне сацыяльная рэклама з жаласліва-ўмольнымі заклікамі-спадзяваннем "Знайдзі мяне, маці!"

Віктар КАВАЛЁў

РОССЫПЫ НАВІН

ПОМНІК СУПРАЦОЎНІКАМ ОРГАНАЎ УНУТРАНЫХ СПРАЎ

У Брэсцкай крэпасці будзе ўстаноўлены помнік супрацоўнікам органаў унутраных спраў, якія загінулі ў баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. Гэты помнік паставяць каля Цярэспальскай брамы на месцы дыслакацыі 132-га асобнага батальёна войскаў НКВС. На сённяшні час ужо распрацаваны і зацверджаны канчатковы праект помніка (ініцыятарам стварэння якога выступіла Брэсцкая грамадская арганізацыя ветэранаў унутраных войскаў): на гранітнай пліце з выявамі карціны баёў першых дзён Вялікай Айчыннай вайны будзе таксама сімвалы МУС — шчыт, меч і зорка. Грошы, неабходныя для праекта (а гэта 40 млн. рублёў), ахвяруюцца супрацоўнікамі органаў міліцыі, унутраных спраў, ветэранамі. Урачыстае адкрыццё помніка плануецца на 22-га чэрвеня.

ПРЫСУДЖАНЫ ПРЭМІІ СЯЮЗНАЙ ДЗЯРЖАВЫ

Другога красавіка прысуджаны прэміі Саюзнай дзяржавы па літаратуры і мастацтве кампазітару Аляксандру Пахмутавай, мастакам Міхаілу Савіцкаму і Валянціну Сідараву. Цырымонія

ўручэння (другая па ліку) адбылася ў Маскве ў рамках святкавання Дня яднання народаў Беларусі і Расіі. А першая цырымонія адбылася ў верасні 2002-га года ў Мінску. Тады прэміі атрымалі народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін, беларускі драматург Аляксей Дударай і расійскі акцёр Аляксей Пятрэнка.

Галоўны крытэрыў для вызначэння кандыдатаў — важкі ўклад ва ўмацаванне супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Расіяй у галіне культуры, літаратуры і мастацтва. Сума грашовай узнагароды складае 1250-кратны мінімальны памер аплаты працы ў Расійскай Федэрацыі.

"ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ ВЯЛІКАГА КНЯЗТВА ЛІТОЎСКАГА"

Рыхтуецца да выдання двухтомная "Энцыклапедыя Вялікага княства Літоўскага". Яна пабачыць свет у выдавецтве "Беларуская энцыклапедыя" ў гэтым годзе. У яе ўвойдзе каля 6-ці тысяч артыкулаў аб гісторыі, дзяржаўным і палітычным складзе ВКЛ, міжнародных зносінах дзяржавы, яго жыхарах, населеных пунктах, сельскай гаспадарцы, культуры, адукацыі. Крыніцай для падрыхтоўкі энцыклапедыі з'яўляюцца матэрыялы з архіваў Беларусі, Польшчы, Літвы, Украіны.

Над стварэннем фундаментальнага даведніка працуюць навукоўцы Інстытута гісторыі і Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклора імя К.Крапівы Нацыянальнай акадэміі навук, усіх беларускіх ВНУ.

ПАДРЫХОЎКА ДА ДНЯ СЛАВЯНСКАЙ ПІСЬМЕННАСЦІ І ДРУКУ

У Тураве (Жыткавіцкі раён Гомельскай вобласці) пачалася падрыхтоўка да Дзён славянскай пісьменнасці і друку, якія пройдуць з 5-га па 7-га верасня. На пасяджэнні абласнога арганізацыйнага камітэта па правядзенні свята вырашылі, што ў першую чаргу трэба рэканструяваць установы культуры і адукацыі. Мяркуюцца значна пашырыць плошчу краязнаўчага музея, у экспазіцыі якога знаходзяцца экспанаты тысячагадовай гісторыі Турава. Запланаваны вялікі аб'ём работ па добраўладкаванні пасёлка гарадскога тыпу. З абласнога бюджэту пералічана ўжо 300 млн. рублёў на рамонтна-будавальныя работы. Таксама будуць выдзелены грошы на гэта мерапрыемства і з раённага бюджэту. Зараз праводзіцца акцыя сярод насельніцтва вобласці па зборы сродкаў і ахвяраванняў, якія пойдуча на рэстаўрацыю гісторыка-культурных помнікаў Турава.

В.К.

Мы — беларусы

Беларусь мая, Песня мая...

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ РАНА

ЧЫРВОНАЯ КНІГА

Кнігі "Мы — беларусы", "Беларусь мая, Песня мая...", "Чарнобыльская рана" і "Чырвоная кніга для дзяцей" можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва". Тэлефоны адрэза маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-66-71; 284-84-62.

У ПОЛІ ЗРОКУ НАТАЛЛІ ДЗЯНІСАВАЙ

НОВЫЯ СТАРЫЯ ГІСТОРЫІ

Часцей за ўсё ў літаратуры, як і ў рэальным жыцці, рознага роду гісторыі распавядаюцца не таму, што яны вельмі праўдзівыя, а таму, што яны перш за ўсё цікавыя і займальныя. Сакавіцкія нумары часопісаў "ПОЛЫМЯ" і "МАЛАДОСЦЬ" збольшага ўяўляюць сабой зборы падобных (празаічных і паэтычных) гісторыі.

псіхалагізмам і любоўнымі сюжэтнымі калізіямі. Да таго ж Маргарыта ПРОХАР надае творах адценне маралізатарства і дыдактызму, калі ўзгадвае і тлумачыць даўно вядомае: "Чужое багацце шчасце не прыносіць" ("Знаходка"), "А наконт ісціны... Яна ў кожнага свая" ("Дзве сустрэчы").

Пад рубрыкай "Духоўны свет" змешчаны нататкі Таісы БОНДАР "Ключ да апошняй таямніцы", дзе пісьменніца заўважае, "што мы не дбаем пра свой духоўны рост, не вучымся слухаць голас духу, бачыць духоўным зрокам, не імкнёмся жыць у суладдзі з іншымі, з Прыродаю, з Сусветам, і наўрад ці хто ўсур'ез запырэчыць на гэта. Духоўная праца патрабуе не меншых высілкаў, чым самая цяжкая фізічная, больш таго! — не прызнае ніякіх кампрамісаў з сумленнем. Не прызнае не адно на ўзроўні думкі, але і на ўзроўні інстынкта, інстыктыўнага адчування: ні адвесьці пагляду, ні ўтаіць спраўдны намер, ні потым апраўдаць не ўдасца. Ніколі нікому не ўдавалася."

У "Крытыцы і літаратурнаўстве" таксама жаночы твор: Жана ШАЛАДОНАВА прапануе артыкул "Ідэал і рэальнасць у творах Тараса Шаўчэнкі і Якуба Коласа". Разам з тым, тут

змешчаны згадкі Дзмітрыя БУГАЁВА пра Віктара Каваленку "Голас чалавечнасці" і пра Уладзіміра Калесніка "Натура барацьбіта"; рэцэнзіі Уладзіміра КАЗБЕРУКА на зборнік артыкулаў "Імёнаў светлае аблічча" і Ігара ЗАПРУДСКАГА на кнігу выбраных твораў Ф.Булгарына. Публіцыстычны артыкул Арсена САКУНА "Гульня па высокіх стаўках" прысвечаны тэме сацыяльнага сіроцтва і безагляднасці дзяцей.

На паэтычных старонках № 3 часопіса "МАЛАДОСЦЬ" пераважаюць інтымная лірыка і філасофскія матывы. Так у вершах Тацяны СІВЕЦ спалучаюцца ярка вобразнасць: "Сухія зоры падалі з галін", "Перабітых дарог // Заскарузлыя хвірыя пальцы".

*Ноч глядзела на нас
касавым каровіным
вокам.*

Учарашнія сны
паміралі на мокрай траве;
пакуты непадзельнага каханьня
і філасофскі роздум: "Зламаная шаснаццацірадкоўе // Не вартае зламаннага жыцця...// Хаця..."

Паэтка Валерыя КУСТАВА — адчуваецца — у захапленні ад жыцця і ўласных твораў (яна часта выносіць у якасці эпіграфу радкі сваіх ранніх вершаў). Адметнымі рысамі яе творчасці з'яўляюцца дзіцячая шчырасць і

непасрэднасць:
*Давай пашкадуемся,
давай папашчоцімся,
у знічкі знітуемся,
у мамы адпросімся,
што мяжуецца з "дарослай"*
сур'ёзнасцю і трапнасцю паэтычнага выказвання:

*Славітыя ў травы целы
сцякаюць пад адхон
дарогамі ценяў,
або "Аксомаран каханьня на змярканні — // юначы спеў сивога салаўя..."*

Лірыка Усевалада ГАРАЧКІ філасофскага складу, дзе відаць імкненне аўтара да пластыкі слова і метафарычнай вобразнасці:

*я кідаю верш
на дно
асенняга парку
гучна звяніць яго срэбра
злятае ліста.*

Разам з тым, паэту часам бракуе менавіта адчування слова, і тады нараджаюцца двухсэнсоўныя і цёмныя выказванні: "Хто закінуў у празрыстую глыбіню // Такія сінія вочы?",

*Дзіўна,
Як гэта тое,
Што гэтак лёгка
пазбавіць жыцця,
здольнае лётаць?*

Сяргей ПАТАРАНСКІ імкнецца надаваць свежасць і непаўторнасць сваім вершам праз штучныя і даволі нязграбныя вобразы: "маўчаньня час абдоймыны", "Мяхамі духа іскру Бога распаліць", "я — сведка явы тлумайснай // паміж прастораў і выкоў".

Проза "МАЛАДОСЦЬ" тэматычна больш разнастайная за паэзію. Фантастычны раман Юры СТАНКЕВІЧА "Пятая цэнтурія,

трыццаць другі катрэн" акрамя папулярнай сённа праблематыкі стасункаў зямлян з іншапланецянамі ў фабульнай аснове твора мае цікавую кампазіцыю і адрозніваецца філасофскай заглыбленасцю. Да прыкладу, прапогам і эпіпогам твора служаць эпізоды, дзе ўзгадваецца далёкая мінуўшчына і паўстае вобраз Настрадамуса, схільнага да філасофскіх разваг, якія тлумачаць ідэю твора:

"Надзеі няма нідзе, — думаў ён. — І лепшае, што можа быць у гэтым свеце, — увогуле нічога не ведаць. Проста жыць: піць, есці, спаць, размнажацца, сустракаць усход свяціла і праводзіць яго ўвечары, бо само наша жыццё ў гэтым загадкавым, таямнічым і варожым Сусвеце не больш, як лёгка, імклівы цень, што мільгае між дрэваў, бяжыць па траве і аднойчы знікае назаўсёды..."

Апавяданні Сяргея ГРЫШКЕВІЧА "Ліфт" і "Эксперымент" з'яўляюцца кароткімі бытавымі замалёўкамі з сучаснага жыцця. Творы стыльва недасканалыя, але не пазбаўлены іроніі і напісаны дастаткова жыва і займальна.

Людміла АНДЗІЛЕУКА прапануе апавяданні-рэфлексіі "Ахвяры эстэтычнай спакусы" і "Мабыць той, хто...", насычаныя таямніча-міфалагічнай вобразнасцю, намалёванай асацыятыўным мысленнем аўтаркі.

Два сацыяльна-псіхалагічных апавяданні Уладзіміра МІХНО "Аплавака" і "Праведалі" напісаны ў характэрнай для праіка бытапісальнай манеры. Выклікае прыхільнасць праўдзівасць характараў створаных ім персанажаў і рэалізм апісаных жыццёвых сітуацый.

"МАЛАДОСЦЬ" змяшчае таксама рэцэнзіі Ганны КАВАЛЁВАЙ на раней надрукаванае ў часопісе апавяданне Віталіі Багун "Фея" і Вікі ТРЭНАС на зборнік Віктара Жыбуля "Дыяфрагма".

Ёсць у гэтым нумары і два інтэрв'ю: з рэктарам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі, прафесарам Міхаілам Батурам і з галоўным рэдактарам выдавецтва "Мастацкая літаратура" пісьменнікам Віктарам Праўдзіным.

Кожны мастацкі твор — гэта, як вядома, рэальнасць, пакладзеная ў аснову, гісторыя, створаная фантазіяй аўтара, і гісторыя пачуццяў, думак і перажыванняў пісьменніка. Як правіла, усе гісторыі з'яўляюцца варыяцыямі на спрадвечна зададзеныя тэмы, таму крытэрыі арыгінальнасці і навізны вельмі адносныя. Але ці не заключаецца вялікая сіла мастацтва ва ўменні паўтарацца кожны раз па-новаму?..

Нехта, востры на язык, скажаў: "Чытайце кнігі — некаторыя з іх спецыяльна для гэтага напісаны". Ці не з той жа мэтай выдаюцца часопісы? Добра ўсведамляючы гэта, некаторыя аўтары так імкнуцца звярнуць чытацкую ўвагу на сябе і на свае творы, што друкуюцца адразу ў двух выданнях, чаму спрыяе і рэдактарская няўважлівасць. Напрыклад, верш "Ажына" Вольгі РУСІЛКІ і яе вершаваныя падборкі змешчаны ў абодвух часопісах. У "ПОЛЫМІ" № 3 — гумарыстычная паэзія Міколы ШАБОВІЧА, у "МАЛАДОСЦІ" № 3 — яго ж лірычныя творы. У "ПОЛЫМІ" — раман "Усход" Уладзіміра ГНІЛАМЕДАВА, у "МАЛАДОСЦІ" — "намалёваны" ім творчы партрэт Міколы Мятліцкага... Аднак, прапануем прайсціся далей па старонках апошніх часопісных нумароў.

Першы вясновы месяц заўсёды асацыіруецца з абуджэннем прыроды і святам 8 сакавіка. Таму ў "ПОЛЫМІ" відавочная перавага жаночых твораў. Перш-наперш, гэта падборка вершаў Любові СЕМЯНОВІЧ, ужо згаданай Вольгі РУСІЛКІ, Марыі ЛУК'ЯНЕНКІ, Наталлі КУЧМЕЛЬ, Святланы ЯВАР і Марыны ГАРЭЛАВАЙ пад агульнай назвай "Жаночай цеплынёй Сусвет сагрэты..." І сапраўды, у іх вершах — цеплыня, пяшчота і светлы сум, таму што ёсць "радасць сэрца, знішчанага болем" (Святлана Явар) і "часовае, плыткае шчасце" (Наталля Кучмель), бо "Першага каханьня прамяні // Зяюць над амаль пуховым золкам" (Марыя Лук'яненка), а "Зорка запэкалася ў гразі" (Марына Гарэлава).

У тым жа ключы напісаны цыкл вершаў Ніны МАЕЎСКАЙ "Ніхто святога не адыме...", для якой "Паэзія — гэта паветра, // Напоенае азолам" і "Цяплеі за сонца ўсё ж надзея...", хоць паэтка і прызнаецца: "Жыццё на тапталы сцежак — // І вузенькіх і крывых" ды "Цяпер неба мае // ўжо не той вышыні".

Як кантраст — паэзія Васіля МАКАРЭВІЧА, пра бытавую прыземленасць і залішнюю прывязанасць да канкрэтнага жыццёвага матэрыялу якой сведчаць нават назвы вершаў: "Мой дзед", "Свежына", "Барабанчык".

Знайшлося месца ў часопісе і жаночай прозе. Апавяданні Валянціны КАДЗЕТАВАЙ "Шкляная зорка", "Сумка з металічнай зацэчкай", і Маргарыты ПРОХАР "Дзве сустрэчы" і "Знаходка" ў многім традыцыйныя сваім

Як зазначаў у свой час Поль Элюар, "літаратура — гэта хутчэй за ўсё не прадмет для спрэчак, а прадмет уласнага стаўлення пісьменніка да жыцця-

шыя традыцыі класічнай славянскай паэзіі — грамадзянскую вернасць роднай зямлі, філасофскую напоўненасць думак, пошук глыбінных каранёў сваіх продкаў, многія з якіх засталіся ляжаць у зоне чарнобыльскага адчужэння, дзе "Токи цэзія злы, // Дзікіх зарослей гри-

лякі, з якімі лучыць паэтку непарушна цесная сувязь:

*Пока живу — огнем горю!
А быть иначе и не может.
Кому-то солнце я дарю,
и кто-то в горе мне поможет.*

Паэтычную эстафету маладых у "Нё-

прэміі СССР, Героя Сацыялістычнай Працы Валянціна Распуціна "Дачка Івана, маці Івана", творчасць якога даўно ўжо набыла шырокі рэзананс у Беларусі.

Да 60-годдзя вызвалення Беларусі пісьменнік Георгій Шыловіч расказвае пра баявыя рэіды конніцы Даватара, а ў раздзеле "Змагаліся за Радзіму" змешчаны вершы Алеся Дубровіча (1910—1941), Алеся Жаўрука (1910—1942), Рыгора Жалезняка (1914—1942).

Цікавымі ўспамінамі, дакументамі дзеліцца з чытачамі "Нёмана" ў матэрыяле "Незразумелы час" (3 дзённы беларускага дыпламата) заслужаны дзеяч культуры, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Эдуард Скобелеў.

Літаратурная крытыка прадстаўлена ў часопісе рэцэнзіяй-развагай Георгія Кісялёва "Лірычны рахунак" пра творчасць Тацяны Лейкі. Больш падрабязна спыняецца аўтар на кніжцы вершаў паэтэсы "Верасень". Пра энцыклапедычны даведнік "Народная культура Беларусі" змешчаны нататкі Міхася Пазнякова "Настольная кніга", а Алена Чудная дзеліцца сваімі ўражаннямі пра кнігу Міхася Ткачова "Міцкевіч і Пушкін".

А яшчэ ў часопісе — цікавая навістка, публіцыстыка. Заканчваецца ж "Нёман", як заўсёды, палемікай чытачоў.

Кастусь ЖУК

"Дзе "Нёман" льецца срэбраводны.."

вых рэчаў і з'яў... Хоць сам, пры гэтым, выкарыстоўваў кожны зручны момант, каб ледзь не за чуб пацягання з апанентамі, адстойваючы менавіта толькі свае канцэптуальныя падыходы да літаратурнага працэсу. І можна пагадзіцца з мэтрам: ісціна адна, але кожны стараецца трактаваць яе па-свойму. І ў гэтым разняволенні душы, пошуку свайго "я" — непазбежны рух творцы наперад.

Дабро, міласэрнасць, імкненне да ідэалу, безумоўна ж, праз спрэчку з самім сабой і сабепадобнымі — адметна пра-сочваецца ў творах аўтараў трэцяга нумара часопіса "Нёман", які адкрываецца юбілейнай нізкай вершаў лаўрэата Дзяржаўнай прэміі і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Міколы Мятліцкага. У шчымлівых і да болю пранікнёных радках паэт таленавіта працягвае і развівае леп-

шыя традыцыі класічнай славянскай паэзіі — грамадзянскую вернасць роднай зямлі, філасофскую напоўненасць думак, пошук глыбінных каранёў сваіх продкаў, многія з якіх засталіся ляжаць у зоне чарнобыльскага адчужэння, дзе "Токи цэзія злы, // Дзікіх зарослей гри-

лякі, з якімі лучыць паэтку непарушна цесная сувязь:

*Пока живу — огнем горю!
А быть иначе и не может.
Кому-то солнце я дарю,
и кто-то в горе мне поможет.*

Паэтычную эстафету маладых у "Нё-

мане" працягвае падборкай "І не зор блакітнае мігценне" Уладзімір Стрэчын. А Васіль Жуковіч шырока прадстаўляе новыя свае пераклады (прыарыентаваны іх да 190-гадовага юбілею з дня нараджэння геніяльнага ўкраінскага паэта Тараса Рыгоравіча Шаўчэнкі, пра якога ў свой час Франко сказаў: "Лёс праследаваў яго ўсё жыццё, але не пакрыў іржой золата яго душы, не ператварыў яго любові да чалавецтва ў нянавісць, яго веры — у адчай".

Не празмернасць велічнага і ўзвышанага, а глыбокая праўда жыцця паўстаюць у заканчэнні аповесці Андрэя Шчуцкага "Шахід" і аповесці-эсэ Міколы Сердзюкова "Месяц нявенчаны". Але галоўная інтрыга нёманскага праявінага набытку — змешчаная ў часопісе аповесць двойчы лаўрэата Дзяржаўнай

працягвае падборкай "І не зор блакітнае мігценне" Уладзімір Стрэчын. А Васіль Жуковіч шырока прадстаўляе новыя свае пераклады (прыарыентаваны іх да 190-гадовага юбілею з дня нараджэння геніяльнага ўкраінскага паэта Тараса Рыгоравіча Шаўчэнкі, пра якога ў свой час Франко сказаў: "Лёс праследаваў яго ўсё жыццё, але не пакрыў іржой золата яго душы, не ператварыў яго любові да чалавецтва ў нянавісць, яго веры — у адчай".

Не празмернасць велічнага і ўзвышанага, а глыбокая праўда жыцця паўстаюць у заканчэнні аповесці Андрэя Шчуцкага "Шахід" і аповесці-эсэ Міколы Сердзюкова "Месяц нявенчаны". Але галоўная інтрыга нёманскага праявінага набытку — змешчаная ў часопісе аповесць двойчы лаўрэата Дзяржаўнай

Выйшла з друку кніга "Выбраныя навуковыя працы акадэміка С. М. Некрашэвіча (да 120-годдзя з дня нараджэння), пад навуковай рэдакцыяй акадэміка А. І. Падлужнага". Падрыхтаваў яе да выдання Інстытут мовазнаўства імя Я. Коласа НАН Беларусі. Гэта зборнік навуковых прац, у якіх адлюстраваны праблемы, што стаялі перад беларускай лінгвістыкай у 1920—1930-я гг. XX ст. Многае ў ім публікуецца ўпершыню. Шэраг выказванняў першага дырэктара Інстытута мовазнаўства актуальныя і для нашага часу.

ковых дасягненняў вучонага варта назваць і складзеную ім чытанку па беларускай літаратуры, і два перакладныя слоўнікі, якія тут ужо згадваліся, і шмат іншага. Хочацца яшчэ і яшчэ раз звяртацца

Ключык да дзіцячых сэрцаў

На Жабінкаўскай зямлі яму выпала нарадзіцца ў 1944 годзе, гэтай жа зямлі, зямлі продкаў, ён застаўся верны да схілу гадоў сваіх, калі ўжо настала пара сустрэць ні многа ні мала, а шасцідзесятую вясну жыцця. Жыццё не пеціла Расціслава Бензерука: калі было паўгода, забралі на вайну бацьку. Дамой ён ужо не вярнуўся — загінуў у баях за Польшчу. Сынам жа давялося зведаць горкі смак сірочага хлеба.

ўчынках падлеткаў, тую жорсткасць у адносінах адзін да аднаго, аб чым хоць гэта ўсё добра ведалі і бачылі там, "наверсе", стараліся мала гаварыць, не заўважаць, рабілі выгляд, быццам у нас усё добра, няма асаблівых праблем з выхаваннем у школах. А калі гаварылі, то з аглядак, з нейкай боязкоў перад "вярхоўнымі". Ці не плады таго выхавання мы пажынаем сёння?

Арганізатар беларускай адукацыі і навукі

Буйны вучоны-лінгвіст, вядомы арганізатар беларускай навукі, выдатны дзеяч беларускай культуры Сцяпан Міхайлавіч Некрашэвіч нарадзіўся 8 мая 1883 года ў в. Данилаўка былога Бабруйскага павета ў сялянскай сям'і. Закончыў у 1908 г. настаўніцкую семінарыю ў Панявежысе. Вучыўся завочна ў Віленскім настаўніцкім інстытуце. Закончыў два курсы Адэскага вышэйшага міжнароднага інстытута. Пераехаў на працу ў Мінск, уладкаваўся ў апарат Народнага камісарыята асветы. Быў старшынёй навукова-тэрміналагічнай камісіі, займаў іншыя кіруючыя пасады. Адзін з арганізатараў Інстытута беларускай культуры (Інбелкульт), старшыня Аддзела гуманітарных навук і слоўнікавай камісіі.

будзеш глядзець у слоўнік — будзеш рабіць памылкі; а калі будзеш глядзець у слоўнік — то будзеш марна траціць час". Між іншым, сказана гэта было яшчэ ў далёкім 1926 годзе — а як актуальна.

Або такое выказванне: "Тры двухмоўнасці індывід міжвольна заносіць у сваю мову словы, формы слоў і звароты чужой мовы... Задачай нашых мовазнаўцаў павінна быць ачышчэнне мовы ад усяго чужога, ёй не ўласцівага ў галіне лексікалогіі і сінтаксісу, так і ў галіне марфалогіі. У першую чаргу, безумоўна, трэба ўстанавіць адзіны, строга вытрыманы правапіс".

Не страчаюць сваёй важнасці і ў нашы дні і такія словы С. М. Некрашэвіча: "Даўно ўжо вядома, што пісьменнікі ствараюць мову (літаратурную). Аднак таксама вядома, што некаторыя пісьменнікі псуецца яе... Для пісьменніка мова тое ж самае, што фарба для мастака: чым больш ён пераможа перашкод у выражэнні танчэйшых ухілаў сваёй мыслі, чым лепш ён аўладае мовай, як тэхнічнай прыладай, падобна пэндзлю мастака, тым лепш, наглядней, вобразней і больш зразумела для другога ён нарысуе свай прадмет. І заўсёды бывае, што чым ясней для пісьменніка яго тэма, чым лепш ён унік у дух роднай мовы і аўладаў ёю, тым лепшым ён будзе яе тварцом. Выдатнейшыя пісьменнікі былі разам з тым і лепшымі знаўцамі сваёй мовы... Толькі ўнікнуўшы ва ўсе таямніцы народнай мовы і народнага духу, пісьменнік зможа ўнесці нешта новае ў скарбніцу роднай мовы... Чым асцярожней пісьменнік будзе ўводзіць гэтыя краёвыя асаблівасці, чым ён будзе геніяльней, а значыць і мець большае кола сваіх чытачоў, тым больш можна быць пэўным, што ўведзеныя ім асаблівасці зробяцца агульным набыткам літаратурнай мовы".

Уваходзіў ва ўрадавую камісію, што рыхтавала і праводзіла рэарганізацыю Інбелкульту ў Акадэмію навук. Ён быў зацверджаны правадзейным членам і прызначаны віцэ-прэзідэнтам Беларускай акадэміі навук. Калі яго прызначылі дырэктарам Інстытута мовазнаўства, ён захаваў за сабой пасады старшыні правапіснай і аспіранцкай камісіі, старшыні камісіі па ўкладанні слоўніка жывой беларускай мовы.

Быў рэпрэсаваны і высланы ва Удмурцкую АССР улетку 1930 г. У 1937 годзе паўторна арыштаваны і прыгавораны да выключнай меры пакарання. Расстраляны 20 снежня 1937 года. Рэабілітаваны.

У 2003 годзе па-належамаму ўшанавана памяць вучонага: 120-гадовы юбілей адзначаны спецыяльным пашыраным пасяджэннем Прэзідыума Беларускай акадэміі навук. Адбыліся навуковыя чытанні ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Ф. Скарыны.

У зборнік выбраных навуковых прац С. М. Некрашэвіча ўключаны найбольш вядомыя яго артыкулы і даклады: "Садаклад па рэформе беларускага правапісу на акадэмічнай канферэнцыі 1926 г.", "Аб пашырэнні акання на чужаземныя словы", "Аб правапіснай камісіі", "Заўвагі да праекта беларускага правапісу", "Правапіс спрэчных дзеяслоўных форм", "Да пытання аб укладанні слоўніка жывой беларускай мовы" і г. д.

Сярод выслоўяў з навуковых прац акадэміка ёсць некалькі сапраўды цікавых для нас. "Кожны граматы па-беларуску чалавек павінен або ўсё сваё жыццё вучыць беларускі правапіс, або застацца бязграматы. Будзе, вядома, апошняе, бо дзе ж там знойдзеш часу пры познай працы службовага чалавека, каб заглянуць у слоўнік. Недакарнасць такіх слоўнікаў зразумела кожнаму... Калі не

да навуковай спадчыны акадэміка Сцяпана Некрашэвіча, заклікаючы разважаць, думаць, параўноўваць дзень тагачасны з днём сённяшнім.

"Слова ў мове — гэта не выпадковы факт, гэта — гісторыя народа".

"Народная мова — гэта народная творчасць; яна таксама свежая і вобразная, як і мова штучнай пазэіі, каторая творыцца пісьменнікамі ў перайманні народнай мовы; яна лёгкая і свабодная, падобна штучнай пазэіі, карыстаецца фігуральнымі зваротамі; яна, урэшце, называе рэчы не тым, чым яны ёсць у рэчаіснасці, а па тым уражэнні, якое яны робяць на народ..."

Заместа таго, каб запазычыць слова або ствараць які нядалы неалагізм, лепш узяць слова ў канкрэтным яго значэнні і надаць яму адцягненне".

Да таго ж, у сваіх навуковых працах даследчык прыводзіць узор укладання слоўніка беларускай мовы. Ён слухна заўважае, што гэта справа калектыўная, што да яе трэба прыцягваць усе актуальныя сілы беларускага грамадства, усіх, хто зычыць росквіту нашай культуры і яе галоўнаму чынніку — мове. "У сучасны момант, — піша ён, — сярод іншай навуковай працы на Беларусі мы не бачым другой такой важнай, патрэбнай і неадкладнай, як праца па ўкладанні слоўніка нашай мовы. А дзеля гэтага не трэба шкадаваць ні сіл, ні сродкаў".

Пазнаёміўшыся з гэтым выданнем, не пашкадуеце, бо яно падтурхоўвае да рэальнага духоўнага росту. Ніякім камп'ютэрам вы такую змястоўную кніжку не заменіце.

Святлана САЧАНКА

Ён ужо быў на гэту пару аўтарам зборніка апавяданняў і казак для дзяцей "Вавёрчына дзякуй". Яна выйшла ў 1975 годзе. А ў 1991 годзе ў калектыўным зборніку "Птушка шчасця" казкі Р. Бензерука — былі найбольш адметныя. Яны сталі яшчэ адной важкай заяўкай на прыём іх аўтара ў Саюз пісьменнікаў. І гэта адбылося: Расціслаў Бензарук быў прыняты ў пісьменніцкую сям'ю.

Днямі Расціслаў Мацвеевіч атрымаў прыемную навіну з Мінска: у выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшаў новы зборнік яго казак "Зайцаў кажухок".

Праца ў рэдакцыі раённай газеты, як і ў той школе, адкуль ён прыйшоў на пасаду загадчыка аддзела пісьмаў і нястомна шчырае ўжо... 30 гадоў, такая ж турботная, не заўсёды спакойная і ціхая.

Не чакаючы, пакуль "распагодзіцца" ў Мінску, ён "дома", у Брэсце, змог выдаць яшчэ дзве кніжкі: для дзяцей — зборнік казак "Чаму сонца рана ўстала?", а для дарослых — зборнік вершаў "Тры свечкі".

Дзякуй спонсарам! Пачынаючы з 1972 года, апавяданні і казкі Расціслава Бензерука часта ўключаюцца ў школьныя чытанкі, у розныя падручнікі-дапаможнікі для вучняў пачатковых класаў. Іх можна прачытаць таксама ў адрывным календары "Родны край", дзе ёсць старонкі, адрасаваныя дзецям.

Чым жа прывабліваюць чытачоў яго творы? Перш за ўсё, навізнай задум і сюжэтаў, іх сучасным асэнсаваннем, зямальнасцю, уменнем убачыць незвычайнае ў звычайным, сапраўднай казачнасцю. А яшчэ — лаканічнасцю і, вядома ж, жывой дзіцячай мовай ды сонечнай дабрывай. Асобна хачэлася б вылучыць казкі-загадкі пісьменніка: арыгінальныя па задумках, кароценькія, яны вучаць дзяцей кемлівасці і ўдумлівасці, носяць пазнавальны характар. Нездарма некаторыя з іх былі перакладзены на чэшскую мову.

Ці лёгка пісаць для дзяцей? На першы погляд, лёгка. А ці так? У падмацунак сваіх разважываюць выказванне таго ж Яні Брыля, які ў свой час адважыўся паспытаць гэтага "лёгкага хлеба". Дык вось яго думка: "Маленькі чытач непадкупна патрабавальны, чулы на праўду і фальш у іх найменшым выяўленні, ён дапускае ў свет сваёй чыстай, пазычнай душы толькі таго, хто таксама шчыры і закаханы ў прыгожае".

Думаю, Расціславу Бензеруку няма чаго хвалявацца: ён змог знайсці ключык да дзіцячых сэрцаў. І ключык гэты — яго творы, якія адкрываюць перад імі дзівосны свет: свет казкі, свет душэўнай чысціні, свет дабрывы і сяброўства, свет роднай прыроды і яе хараства, свет, у якім мы ўсе жывём.

Мікола ЧАРНЯЎСКІ

Кастусь ЖУК

2 мая паэту Кастусю ЖУКУ — 50 гадоў. Кастусь ЖУК — родам са славуага нашага куточка, Нясвіжчыны. Векавечны замак Радзівіла, высокая постаць Сымона Буднага натхнялі яго на творчасць. А яшчэ — тэішыя зямля і людзі, дзе "кругам галава ідзе ад пахаў, зыкаў — ты слухай, як трава спявае, што музыка. І зведвай гэты дзень, і гэты бор адзіны. Нічога саладзей няма, чым пах радзімы". Да гэтых слоў хачу дадаць, што Кастусь Жук — аўтар некалькіх кніг паэзіі: "Планета маёй душы", "Зямная ноша", "У найме ў сонца", "Пладаносны агонь", "Галгофа", зборнікаў вершаў і казак для дзяцей "Шпак купіў магнітафон", "Бегемот без ботаў". Сваю 50-ю вясну К. Жук сустракае поўны сіл і натхнення. Хай жа гэтая пара народзін стане для паэта "басэтляй звонкай і гудам чмяліным".

Яўген ХВАЛЕЙ

Юбілейнае сабе самому

Хоць абыякавы
Да юбілейў,
Да віншаванняў,
каранаванняў,
Ды
Ганаруся адной прывілейў:
Я — без усякіх пасадаў
і званняў.
Грому літаўры —
Знарок не прымаю.
Слодыч ялею —
Багемы распуста.
Маюся, бо нарадзіўся я ў маі, —
Мне б разарваць
Паднявольніка пумы...

Там,
Дзе сцяг жыццяпісу віхляе
Па расцярэбах,
Па ўхабінах тлуму, —
Не забуюць,
Дык акрыляюць
Са мной мае думы.

***

Хай там больш сонца,
Світае раней там
і днее —
Я не збягу
За ніякія Пірэнеі...

Мне ўклала ў сэрца
Мама
З маленства
Трывала —
Лапкі Зямлі:

З мовай Коласа...
З мовай Купалы...

Нехта

"Вы ўсе вялікія,
Вядома", —
Нам нехта скажа
Падсвядома.

"Не,
Мы — маленькія,
Бо мы,
Хто — ад сурмы,
Хто — ад сумы".

"А вось турмы вам —
Не хапіла", —

Нам нехта скажа
Зноўку міла.

***

Думку маміну ў душы —
Залацінкаю аздоблю...
Ты мне з вечнасці пішы
Пра сваю нядолю-долю.

Расцялі мне сто дарог,
Сто вятроў прышлі здалёку,
Каб прыблізілі парог,
Дзе я ўжо —
амаль што лёкай.

Не патрэбны ні двару.
Ані хаце. Ані саду.
Сам з сабою гавару.
А табе — здалёку рады...

Інтрыганам

Непрадкавальна-блудны свет,
Стары і новы,
Дзе кожны новы
прайдзісвет —
Старой высновы.

І, як калодзеж без вады,
Без клямкі —
дзверы,
З вас кожны —
шлях у нікуды,
Чарнец — без веры.
З вас кожны —

Туз альбо Валет,
Кароль — ці Дама, —
Пустая трата зім і лет.
І ў гэтым —
драма.

Таварняк

Бы човен,
мост шматпальны
Хістаючы няўзнак, —
Крутых вятроў апальнік, —
Імчыцца таварняк.

Свой час
не пралайдачыў

Цягнік:
За ім, крадком,
Як вывадак за качкай —
Вагоны ланцужком.

Дае пад горку жару!
Пад'ёмы — не гульня...
Як я —
з дзяцінства ў старасць
Шыбуе таварняк.

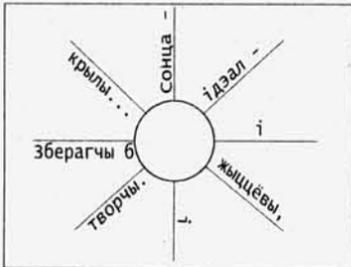
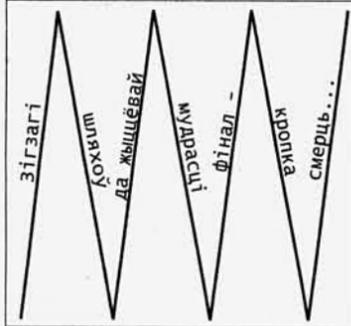
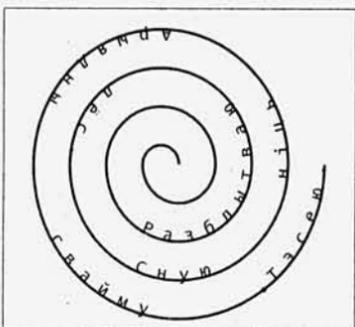
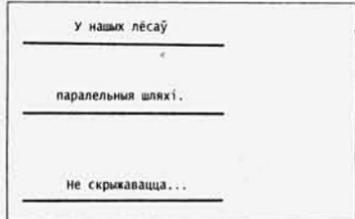
Калі...

Калі адпрэчыць ноч
Мой неймаверны сум,
І адспявае дзень
Па ночы літургію —
Пазбайлюся я дум,
Пякельных, як сумум...

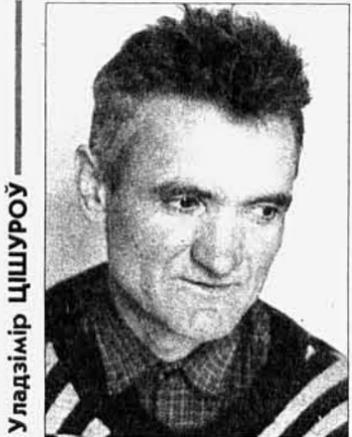
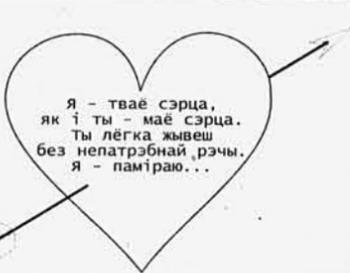
Я — згіну.

Тацяна БАРЫСЮК

Белая зорка
над маім
скрушным
лэсам
сее надзею.

Уладзімір ЦІШУРОЎ

У той хаціне пануе змрок,
я гляджу на цябе здалёк.
Плача ў ёй, як дзіця, цішыня
і супынку не знае штодня.
Ні пылінкі ад даўняй спакусы,
ні жывінкі для сэрца й душы,
хто ж любові святло патушыў?
Што ж нямеюць пытаннем вусны?
Я хаціну,
ніяк не пакіну,
і балюе яна ў дзень народзін —
ад грахоўных маіх паводзін.
Смута і вар'яцтва вяселіца,
а што гэта ў хаціне дзееца?..
Бягу ад вар'яцтва ў даліну,
а за мною ляціць хаціна...

Свяцімка

Вечар з курсу не зверне,
і цемру на вокны верне.
Нібы ні ў чым не вінаваты,
верне цемру на хату.
І электрасвятло,
асветліць жытло.

Мы ў хаціну ўвайшлі недаверу,
мы ў хаціну ўвайшлі адчужэння.
У той хаціне
у раскошы жыве павуцінне.

Ты далёкая мне свяцімка,
і ўлетку свеціш, і ўзімку,
аніяк да цябе не дакочу,
каб каханне хтось не сурочыў..
Дым сурокам тым у вочы!
Калі ветрам раптам павее,
гэта я да цябе вею,
калі зорка зірне табе ў вочы,
гэта я, тою зоркай,
гляджу табе ў вочы —
вінавата, сіроча...
і закахана..
Ты надзея мне і святло, Аня.

***

Хоць музыка, ды не скрыпач,
ад кахання свайго ўцякач.
Пазбягаю з табою спаткання,
Ты даруй мне за гэта, Аня.
Пазбягаю зірнуць табе ў вочы,
хоць скажы праўду ахвочы.
Затаюся увесь..., затаю і дыханне.
Недыханнем,
кажу пра каханне,
табе, Аня!
Ты даруй за нясмеласць,

маўчанне.
Не прашу даравання
за парыванне
да цябе, Аня!

Было б...

Было б мне вялікай уцехаі,
да матулі ў гасці прыехаць.
Лекавацца матчыным словам,
і нават лёгкай вымовай.
Адпусціўшы гуляць вэрхал-гул,
зразу ўчуць цёплы пах тварагу,
тварог белы той,

паліваны
жаўтаватай, густой смятанай.
І пры кожнай такой сустрэчы,
тварог матчыны

сілкуе й лечыць.
Лекі мае палекі,
сплылі ў глухія рэкі.
Мама адклікнеца рэхам —
адна гэта мне і ўцеха.
Малая вельмі уцеха.

Прыснілася ў Боне, што мае Шоўкавічы — пупавіна Еўропы. Прачнуўся з такой "амерыкай", і паліцелі думкі ў вясачку, дзе адкрываў для сябе вялікі свет.

Наша хата чапурылася якраз жа пасяродку вёскі, дзелячы яе на Камзэтаўку і Мацярыйк. Дык што атрымліваецца? Цэнтр Еўропы пралягае па тым месцы, дзе была наша сядзіба. Вунь чаму насупраць нашага поплава геологі некалі закапалі нейкі рэпер з палкай-вытыркачкай над зямлёй. А можа, не проста так вырас на нашым агародзе дуб-волат. Мо гэта прыродная антэна пасылала ў высокі космас сігналы чалавечай надзеі.

Слухайце, над нашымі Шоўкавічамі ўпоўдзень затрымлівалася само Сонца і доўга-доўга стаяла над хатамі, агародамі. Цяпер толькі здагадаўся, што нябеснае свяціла звярала над маёй вёскай свой кампас. Паверце, якраз жа над дахам бацькавай хаты сядзела зорчатага дывана пралягаў Млечны Шлях. А за нашым прыгуменнем, у кашлатым ланьку цёхкалі самыя галасістыя салаўі. Іх было болей, чым музыкаў у Фінбергаўскім аркестры.

Калі вам мала гэтых доказаў, дык ведайце, недалёка ад нашай хаты пачыналася высяпаная жоўтым пяском вулчак, якая за альсом нырала ў гонкі дубняк. Тры кіламетры дарога віляла паміж векавых дубоў і выводзіла ў доўгую вёску Вузнаж, у якой былі школа, магазін, пошта. А за ёй пачыналіся новыя дарогі, якія выпростваліся ажно ў саму Рэчыцу, у наш райцэнтр, сталіцу нафты.

Калі ж ад вулчкі ўзяцца крыху правей, то праз Восаў, Заходы, Залатуху трапіце ў Васілевічы, якія былі некалі то вочынай княгіні Вольгі, то райцэнтрам, то месцам, тарфяных радовішчаў. За Васілевічамі — Глінная Слабада, а там і рукою падаць да сталіцы беларускага гумару Аўцюкоў.

Калі ж ад нашай вулчкі павярнуць на Марыньчыну хату, то прыгуменнем выйдзеце на лясную сцяжыну, якая выведзе ў Селішчы, Баравікі. А там ужо любы жук даяціць да Шаціпак, цяперашняга Светлагорска. З таго горада праз Бабруйск вельмі проста трапіць нават у сталіцу Беларусі.

Хэ, дык гэта яшчэ не ўсё. Праз Камзэтаўку, браткі, полем выйдзеце да могілак. Пакланіцеся там усім шоўкаўцам і кіруйце ў бок Чарнеек, Дабужы. Там — Бярэзіна, у якой Напалеон згубіў свае боты. Шукаць іх

У ацішэлай гасцініцы не спіцца. Неба зашторылі цёмныя фіранкі. Усё наўкол атулілася таямніцай. Дрэвы згубілі афарбоўку, зрабіліся нейкімі тэатральнымі, муляжнымі.

От бы цяпер у бацькоўскую хату, на цёплую печ, у ласкавыя абдымкі маіх святых Мамы і Таты. Божа, як бы моцна, па-дзіцячы, спалася. А тут, у казённым, утульным пакоі не зводзяцца павекі.

Уладзімір ЛІПСКИ

бывае прасяджу дзень на лавачцы, а па вуліцы ніводная душа не прасунецца. Пустой зрабілася наша дзярэўня...

Побач з Сарафінай сядзеў пярэсты кот. Ды раптам пачаў апетытна аблізваць лапу, і на старэчы твар гаспадыні ўскочыла скупая ўсмешка:

— О, мыецца, мо сын завітае...

У яе быў муж з Расіі — Іван Іванавіч Іваноў. Плячысты асілак, дабрак. Пакінуў у Шоўкавічах спадчыну — чацвёра дзяцей. А сам лёг на спачын з каранымі шоўкацамі, як роўны з роўнымі.

Меншанькі сын зноў жа — Іваноў Іван Іванавіч. Мацерын гонар, робіць памочнікам ляснічага ў Вузнажы. Яго, відаць, і прадказваў кот Васіль...

***

Ад мяне, як надапызны авадзень, не адставаў Валерык. Рукі ў яго жылістыя, а галава — пуставатая. Жыве, як набяжыць. Бабыль. Былі дзве жонкі, ды абедзве і паўміралі. Недзе ёсць дачка Ларыса, але ж, калі яны сутыкнуцца нос у нос недзе ў горадзе, то Валерык можа і не пазнаць яе. Даўно не бачыліся.

Хваліцца, што ён — паэт. Вершы самі запісваюцца ў галаве, а ручкі і паперы ў яго няма. Ды й не прыгадае, калі пісаў літары.

ЗАЛАТЫЯ МАЕ...

Старонкі з новай кнігі "Я тут жыву"

Заўтра мой шлях прадоўжыцца да чароўнай зямелькі, якая пеставала ў маленстве. Ад якой уцёк у юнацтве. Да якой еду цяпер, як паломнік, каб паспавадацца, каб ухапіць нектару ў свой вулей.

Дабрыдзень, мой родны кут!

***

Пачыналася залатая восень. Я ехаў да сваіх залатых людзей. У свае залатыя мясіны нарадзінаў.

Усе наяўныя шоўкаўцы сабраліся ў хаце майго брата Пятра. Ён сам ужо год, як спачывае ў сасонніку. Ён стаў у хаце — партрэтам, на могілках — мармуровым помнікам. Яго новая "хата" абнесена металічнай агародкай. Недалёк — столік. Калі што ёсць, налівай за вечную памяць.

Радня, дзеці, унукі і праўнукі, усе шоўкаўцы, з якімі мой Пятро араў і касіў, з якімі траляваў лес і драў лазу на лапці, сядзець у яго хаце. Яму даруюць і маці, і выпіўкі, і курыва. Засталося ў памяці толькі добрае: жыў Пятро сумленна, нікога не падводзіў. Калі нешта абяцаў — рабіў. Падмагаў, як мог, усім

людзям: і мазольнымі рукамі, і словам, і коньмі, якімі доўгія гады ўпраўляў.

Ён усім, можа, й надакучліва, асабліва, калі хлэбаў лішнюю чарку, даваў памацаць умяціну ў галаве. Тлумачыў: "Гэта мяне Адоля пачаставаў". Так называў Гітлера супраць войска якога кінулі былі і маладзенькага шоўкаўца Пятра. Паслалі ў бой у чым стаяў: у кухайцы, саматканых штанах, у самаробных боціках. Узброілі ружом, з якога ён дагэтуль ніколі не страляў.

У царстве нябесным мой старэйшы брат. Дрэва яго сямейнае разраслося ў новыя роды людскія: Гвоздзевых, Шафарэнкаў, Бурмялёвых. А кола шоўкаўцаў, з якімі таварышаваў, няёмольна звужаецца. Іх ужо можна пералічыць па пальцах.

***

Сядзіць на лавачцы ля свайго маёнтка Сарафіна Іванова. Сівая галава пахстваецца. На ёй усё старэнькае, вылінялае, але чысценькае. І вочы чыстыя, што вымытыя шкліны.

— Валодзька, — жаліцца мне, —

— Прачытай свае вершы, — прашу Валерыка.

— Калі ласка, толькі для вас, дзядзька:

Вуліца наша такая,
Ну, проста залатая...

Валерык расплыўся ва ўсмешцы, зірнуў на неба, звёў губы ў трубочку, доўга думаў:

— А-а, дзядзька, каб выпіў, шчэ б што прыдумаў, а так не магу...

***

Па дворышчы, дзе стаяла наша хата, хлэў, варывенька, поўзае чырвоны трактар-жук. Двума сталёвымі плугамі-зубамі ўразаецца ў восеньскую, стомленую зямлю і выварочвае яе. Агале. Будзіць. Узорвае. Сіваташэрымі паскамі адкрываецца наш агарод.

Рулюе сталёвай канякай былы афганец з Шупеек. Яму што, араць — не страляць. Сядзіць спакойны ў кабінэ, пакурвае. А маё сэрца ў ліхаманцы.

Усе радуецца, што поле аруць: і Пятроў зяць Віктар, які завярнуў суды афганца, і сусед Адам пагаджае стараверскую бараду, вочы гараць: "От бы і на мой пляч такога каня!" І Валя Ясішына зайздросціць, як ажывае ад спячкі Сцяпанаў агарод. І малышня вішчыць ад відовішча, хоча пракатацца на трактары.

Я ж ледзь стрымліваю слёзы. Во, плугі паўзуць па былых маміных градах, дзе сядзелі памідоры, фасолы, капуста. О, заняў новыя барозны. Яны рэжучь зямлю, дзе стаяў наш хлэў, дзе жыла Красуля, карміцелька наша.

Божа, мала хто з зывакаў ведае, помніць наша дворышча. Няўжо ўсё сплые ў небыццё? Няўжо калі-небудзь нехта ўзарэ і нашу шоўкаўскую вуліцу, і ўсе пляцы, дзе стаялі хаты Ліпскіх, Трацэўскіх, Мілютаў, Маркавых, Казінцоў, Козыраў? Няўжо ў незваротны вырай паліцца нашы Шоўкавічы?

***

У сваім двары, насупраць сенцаў, Адам Мілюта расклаў вогнішча, варыць вялізны чыгун бульбы,

падкладвае палянякі ў агонь, пакрэтвае і адпускае пад неба мацікі. Кляне, відаць, доўго сваю. Дзеці разляцеліся. Жонка ляжыць у ложку, квочка. Адзін у двары воін.

Мы ідзем з ім у хату, пераступаем цераз нейкае хлам'ё, мінаем гладышы, макатры, якія стаяць на падлозе. Рухаемся ў самы светлы кут, дзе стол пад абрусам. Адам вывальвае на яго фоткі, паперы, свае франтавыя медалі. І я адкрываю для сябе Адама Іванавіча Мілюту:

— Я, братка, служыў у шэсцьдзсят пятай гвардзейскай арміі Батава. Сувязіст, радыст. Азбукай Морзз валодаў. Кіраваў чатырма радыёстанцыямі...

Божа мой, а я толькі і ведаў, што Адам валам хвасты накручваў. Яго цаліннікам дражнілі, а ён і напраўду, калі Хрушчоў адкрыў для пакарэння казахскія стэпы, згроб свой сямейны вывадак, чацвёра дзяцей і жонку, і махнуў у невядомую Кызыл-Ардынскую вобласць.

— Там, братка, дзеці аперыліся і — хто куды. Сын Віктар — у Маскве, сын Вячаслаў — у курганскім горадзе Шатрове. Дачка Аня — у Кызыл-Ардзе. Дачка Рая — настаўніцай у Саратаўскай вобласці. Дванаццаць унукаў у мяне, два праўнукі. А мы з жонкай дажываем

у састарэлых Шоўкавічах. І лепшай мясіны нам не прапануй...

Гарыць агонь у двары былога франтавіка. Палыхае Адамава душа. Жывуць у свеце Адамавы сямейнікі, якія нябачнымі каранямі знітаваны з Шоўкавічамі. Дык мо не забудзецца вёска?

***

У Шоўкавічы прыехала аўталаўка. Праляцела па вёсцы, прасігналіла. Хто з кіёчкам, хто згорблены, хто з унукам за руку — усе пацягнуліся да грузавіка. Здаецца, усе каты, куры і сабакі збегліся на тое зборышча.

Бралі хлеб і паўлітэркі. Рэдка хто — каўбасу і селядцы.

Аднаму цюцкы нехта адламаў хлеба. Ён, згаладалы, тут жа, у пяску, наярваў той дармавы наедак...

***

Каля хаты Надзі Арынінай заўсёды людна. Побач некалі быў магазінчык, і людзі, відаць, па даўнейшай звычцы цягнуцца ў гэты бок. І ў той дзень на Надзінай лавачцы сядзелі бабы, перамывалі няхітрыя вясковыя навіны. Я сфатаграфавалі іх. А пасля прыкмеціў у Надзіным двары дзяўчынку-прыгажуньку. Яна старанна, чыста згубала лісце. Унучка Іра завітала з суседняй вёскі Баравікі і вырашыла прыбраць бабін двор.

Божа, калі прыхарошваецца двор, калі над ім чаруе вясновая дзяўчынка, дык будзе жыць хата Надзі Бабіч. Будуць жыць мае Шоўкавічы!

Любая дзяўчынка Ірка, як жа ты ўсцешыла мяне сваім грабаннем, як абнадзеіла. Здароўя табе і даўгалецця!..

марна. Паспрабуйце лепш пляць той ракой, якая ўпадае ў Дняпро. Вы адчуеце характаво і таямніцу шляху з "варагаў у грэкі", якім карысталіся нашы далёкія продкі.

А калі проста пераплываеце Бярэзіну, то праз Атрубы, Кабаняўку, Вялікі Лес, Стрэшын апыніцеся ў Жлобіне. З яго чыгуначнага гнязда трапіце і ў Маскву, і ў Санкт-Пецярбург. Адтуль — куды душа пажадае.

Во якія нашы Шоўкавічы! Пуп Зямлі! І не ўздумаіце абвяргаць мой доказ бо таго-сяго вам удасца пераканаць, што цэнтр Еўропы ў вашым сяле, толькі не мяне. Я жыву з гэтым адкрыццём, яно акрыляе мяне. Хадзема лепш за мной, я пазнаёмлю вас з маімі Шоўкавічамі, гаротнымі і шоўкавымі людзьмі.

***

Начую ў Рэчыцы. Да маёй зямелькі, да маіх Шоўкавіч — рукою падаць. А мне як бы трэба падрыхтавацца да сустрэчы, перавесці дыханне, падцягнуць струны маёй душы.

“Слова у нас до важнаго са-мога в прывычку входят, ветшают как платье”, — сцвярджаў вядомы паэт.

І сапраўды, як прычэгіцца нешта неалагічнае, так і не сыходзіць з газетных старонак: адно выданне імкнецца пафранціць перад іншым. Так і вядзецца: “імідж”, “рыэлтэр”, “менталітэт”. Прычым, журналісты не надта і задумваюцца над зместам слова, над паняццем: галоўнае — вось гэтак зухвата вываліць на чытача (маўляў, адразу відаць ультрасучаснае!), а там — няхай яно хоць спрахне.

Гэтую хваробу сучаснай публіцыстыкі час-пачас падохляваюць нават навукоўцы.

Вядомы сёння драматург Сяргей Кавалёў, як давялося даведацца з прэсы, большую частку сваіх твораў заносіць у так званы “герменеўтычны праект”. Але паняцце “герменеўтыка”, вядомае са старажытнасці, у наш час набыла дваісты сэнс. У старажытнасці лічылася навукай аб тлумачэнні — інтэрпрэтацыі біблейскіх пастулатаў. Цяпер філосафы ўсё больш схіляюцца да таго, што герменеўтыка датычыць праблем паразумнення. Але ж з XIX ст. ад Ф.Шляйермахера ідзе трактоўка герменеўтыкі як спецыфічнай метадалогіі навук аб духу, духоўным...

...І з гэтага пункту погляду п’еса “Тарас на Парнасе” ў “пантэоне” С.Кавалёва сталася і сапраўды найбольш “герменеўтычнай”. Знакамітая ананімная беларуская паэма была перакладзена на драматургічную мову так адвольна, што нават звычайнае ў літаратурна-драматычнай практыцы клішэ “па матывах”, ужытае і тут, падаецца штучна прыягнутым... Зразумела, што перакласці паэзію (тым больш, сапраўдную паэзію!) на мову сцэны вельмі складана, і таму можна лічыць твор С.Кавалёва амаль цалкам самастойным. Але, трэба аб’ектыўна адзначыць, якасць зробленага драматургам “па прычыне” што магло б быць (паводле ягоных слоў) аказалася значна ніжэйшая за магчымыя чаканы ўплыў на чытача класічнай паэмы... Аднак, згодна з патрабаваннямі той жа аб’ектыўнасці, можна казаць, што ў драматургічным варыянце “Тараса на Парнасе” з’явілася новая ідэя. Прынятая тэатрам, яна вырасла ў “звышзадачу”, якая не толькі ўзбагачае спектакль, але і значна выходзіць за пазначаныя межы яго жанру — “сцэнічны жар”.

Гэтая “звышзадача”, на мой погляд, ёсць сцвярджанне год-

«Тарас на Парнасе»: вопыт тэатральнай герменеўтыкі

З нагоды прэм’еры ў Рэспубліканскім тэатры юнага глядача

насці беларускага нацыянальнага адчування свету, супадзенне лепшых рысаў беларускага нацыянальнага характару і беларускай ментальнасці з агульначалавечымі каштоўнасцямі. Інакш як можна растлумачыць факт, што просты беларускі селянін Тарас, трапіўшы на Парнас, аказваецца здольны не толькі замяніць на пэўны час уладара Зеўса, але і паказаць сябе добрым і разумным кіраўніком, спагадлівым мужам, ласкавым і вялікадушным бацькам?

Зразумела, пры такой трактоўцы галоўны цяжар кладзецца на рэжысёра-пастаноўшчыка і акцёра — выканаўцу галоўнай ролі. І яны абое справіліся! Тое, што ў спектаклі ёсць сапраўдны Тарас, беларус, знакаміты палясоўшчык (які часам нагадвае іншага знакамітага персанажа — Нещерку), — вялікая заслуга рэжысёра Н.Башавай і акцёра А.Кізіно. Гэта галоўная творчая заваёва спектакля, якая шмат у чым кампенсуе драматургічныя недахопы і даволі абстрактную, з акцэнтам на мадэрнізм (але цікавую!) сцэнаграфію Л.Рулёвай.

Наогул, пастаноўка вызначаецца добрым і пераважна пераканаўчым рэжысёрскім вырашэннем. За выключэннем некаторых пачатковых мізансцэн, спектакль пабудаваны ў адзіным арганічным ключы, з тонка распрацаванымі пераходамі тэмпарытмаў. У

выніку перад намі разгортваецца як бы кампаратывнае дзеянне: тут, у рэальнасці, на беларускай зямлі — і, паралельна, там, на Парнасе, у асяроддзі багоў. Не, напрамілы Бог, далёка не ўсё можа быць прызнана ў прэм’ерыным спектаклі ТЮГа дасканалым. Уся лінія “Апалон — паэты”, як гаворыцца, не цягне. Можна, з-за таго, што не саспеў як акцёр малады А.Каламіец (Апалон), і пакуль недастаткова выразнымі выглядаюць на сцэне паэты (В.Казлоў, В.Немец, І.Ушакевіч), і Гера ў выкананні Н.Гарбаценкі куды менш пераканальна, чым яе ж Параска. У кожным разе, назіраць, як прамаўляюцца “ў паветра” знакамітыя пастулаты вялікага Платона (Апалон імкнецца выявіць перад паэтамі сутнасць ідэальнай паэзіі), мне, эстэтыку, балюча... Хацелася таксама, каб была ўзмоцнена і тэма, якую так добра выяўляе (праўда, у не зусім распрацаваным выглядзе) Ю. Жыгамонт у вобразе свайго Севярына. Гэта тэма шляхціца, тэма інтэлігентнага аблічча, уласцівага беларускаму нацыянальнаму характару...

...Але пазітыву ў спектаклі куды больш...

Тонкая, часам віртуозна рэжысура Н.Башавай арганічна падтрымліваецца з густам абранай музыкai. Ізноў у параўнальным вымярэнні: побач з кампазіцыямі гурта старажытнай беларускай

музыкі “Стары Ольса” і фолк-гурта “Ліцьвіны” гучыць старажытная грэчаская этнічная музыка, а наша “Лявоніха” перамяжаецца са знакамітай мелодыяй “Грэк Зорба”... А які энтузіязм, якая магутная энергетыка зыходзіць ад маладых выканаўцаў, як яна перадаецца глядачам у зале...

Да ўжо адзначаных удалых сцэнічных работ А.Кізіно, Ю.Жыгамонта варта дадаць яшчэ ролі У.Іванова (Грышка, Геркулес), В.Ерахавец (Вераніка, Венера), К.Купчанкі (Зоська, Геба) і — усю атмасферу спектакля. Фінал яго вырашаны ў дакладна акрэсленай рытміцы, якая гарача падтрым-

ка, сцэнаграфія, акцёрскія работы, — усё павінна дапаўняць адно аднае.

...Што ж, вопыт герменеўтычнага спектакля на сцэне ТЮГа, пры некаторых бачных недахопах, з аб’ектыўнага пункту гледжання мусіць быць прызнаны пазітывным...

...Але ці не збочваюць яго стваральнікі на сцяжыну “прафесійнай зашоранасці”, калі акцэнт ставіцца на прафесійных тонкасцях, а твор нібы застаецца сам-насам з глядачом? У некаторых СМІ прамільгнула: маўляў, падлеткі не зразумеюць сэнсу класічнага твора, будуць мець скажонае ўяўленне пра літара-

турны арыгінал і г.д.

Не, і яшчэ раз не!

Праз яркае захапляльнае відовішча праглядае тое, што складае самую сутнасць “Тараса

Другі

станоўчы вынік датычыць непасрэдна мастацтва. Згадайма паняцце “герменеўтыка”.

Прэм’ера ТЮГа прадэманстравала новы падыход да сцэнічнага мастацтва, падыход, які, на мой погляд, можа быць вельмі канструктыўны ў тэатры XXI стагоддзя. На аснове драматургічнай думкі ствараецца спектакль уласнымі сродкамі тэатра ў разліку на ўспрыманне сучаснага глядача. Таму тэатр і сам працаваў з драматургам, і вынік гэтай працы бачыцца хаця б у з’яўленні Амура (М.Есьман) у якасці аўтара-апавадальніка, які знітоўвае асобныя сцэны. Зразумела, пры такім падыходзе адмысловы значэнне мае цэласнасць відовішча: музы-

на Парнасе”. І — сутнасць герменеўтычнага падыходу да мастацтва, бо паразумненне тут супадае з інтэрпрэтацыяй. Высновы з убачанага? Няма нічога вышэй за Радзіму. Няма нічога даражэй за чалавека, які з годнасцю жыве на сваёй зямлі, у дабрыві і спагадзе да іншых людзей. Гэта і ёсць “соль зямлі”. Учора, сёння і на вякі!

Вадзім САЛЕЕЎ,
доктар філосафскіх навук,
тэатральны крытык
Фота А. СПРЫНЧАНА

ЯЕ «ЧАРАДЗЕЙНЫЯ ШКЕЛЬЦЫ»

Мабыць, кожны ў дзяцінстве любіў вылучаць навакольны свет пры дапамозе рознакаляровых шкельцаў. Ён здаваўся такім незвычайным,

калькі, і цяжка сказаць, які дамінуе. Хутчэй, адно адно дапаўняе. Расток творчасці з’яўляўся на глебе майго захаплення дызайнам касцюма. І для мяне гэта было нечакана: нішто не прадказвала мне такі занятка. Штуршком сталася маё захапленне дзівоўнымі касцюмамі адной майстрыхі. Думала, не змагу ні спаць, ні есці, калі навучусь сама ствараць такія вязаныя рэчы. Здавалася, буду і ноччу прыдумваць мадэлі. Зрэшты, так і было.

Захапленне перарасло ў прафесію, калі мяне ў 1991 годзе прынялі ў Саюз мастакоў народным майстрам па касцюме з ільну. Далей — жывапіс. І вось “заклучным акордам” сталася фатаграфія.

— Алена, усё мае свае карані. А дзе ж бярэ пачатак ваша творчасць?

— Усё складалася паступова, з нейкіх, напэўна, непрыкметных рэчаў. І не было таго, што ўсё здаралася ў адзін дзень. Фатаграфія — не выключэнне. Гавораць, у кожнай прафесіі ёсць эгрэгор, які ўцягвае спачатку ў рамяство, дае штосьці авансам. Мабыць, і са мною так здарылася. Гэта можна назваць знакам нейкай сілы. Першыя стужкі былі такімі ўдалымі, такімі цудоўнымі! Вось гэта і быў той знак, што гэта прафесія мая. Неяк я лёгка ў яе ўскочыла, а потым пачаліся ўсялякія выпрабаванні. Уласныя фотаздымкі падабаліся мне ўсё менш, часцей задавалася пытаннем: “Божа, што я здымаю?” Мабыць, у кожнай прафесіі ёсць такі перыяд, калі трэба

пераадолець бар’ер незадаволенасці ...

— І што гэта значыць для вас у фатаграфіі?

— Мабыць, ніякі іншы занятка не вымагае такой вялікай уцягнутасці ў момант сучаснасці, як фатаграфія. Важна заўважыць, не прапусціць яго. Імгненне — і гэта ўжо робіцца мінулым. Варта вучыцца прысутнічаць у рэальнасці, а не быць пасіўна-аб’якавым да ўсяго, што вакол адбываецца. Канешне, як і ўсе людзі, я вяртаюся ў думках да свайго мінулага, але вастрыня перажывання сучаснага моманту дае мне непаўторнае адчуванне пранікнення ў складаны механізм самога жыцця.

— Якія тэмы дамінуюць у вашых работах?

—Ёсць некалькі тэм, асабліва значных для мяне, і яны праходзяць лейтматывам праз усе мае здымкі. Адна з іх — “Цені”, прычым у разнастайных праявах. Не ведаю, чаму я так захапілася гэтай тэмай. Магчыма, на падсвядомым узроўні зацікаўленая чымсьці тагасветным або чымсьці такім, што стаіць за бачнымі рэчамі. Другая тэма цесна пераплітаецца з “Ценямі”. Гэта серыя — маё сузіранне свету. Але не звычайнае, а праз расчыненыя вокны, дзверы, брамы: які свет

там, за сценамі, якія таямніцы ён хавае?

— Алена, назва адной з вашых нядаўніх выстаў — “Перамены”. Вы штосьці хацелі падкрэсліць такой назвай?

— Гэтая назва дадзена, магчыма, крыху авансам. Я вельмі спадзяюся, што не спынюся на дасягнутым, буду змяняцца, расці і творча, і асобасна. Для мяне гэта вельмі важна. “Перамены” — гэта адлюстраванне таго, што адбываецца вакол мяне і змены майго ўнутранага свету. Але ўсё-ткі ў большай ступені назва — прастора для палёту думкі глядача, дзе няма межаў, якія скоўваюць фантазію. Навязваць штосьці сваё лічу недарэчным. Для мяне вельмі важная сатворчасць з глядачом, вачамі якога робяцца адкрыцці, што часам здзіўляюць і мяне.

— А ці ёсць дзевіз, якім акрэслены вашыя цэлі і творчы шлях?

такім казачна прывабным! Але ўсё рана ці позна мінае, і прагматызм жыцця бессаромна крадзе жоўта-чырвона-блакітныя колеры, у якія былі афарбаваны дзіцячыя мары. Застаецца толькі голая рэальнасць.

Але ёсць шчасліўцы, якім лёс падарваў на ўсё жыццё “чарадзейныя шкельцы”, праз якія яны могуць бачыць навакольны свет. Гэтыя шкельцы — аб’екты фатаапарата, што заўсёды побач з Яго Вялікасцю Жыццём. Адна з такіх асоб, здатных захапляць сваім талентам, — фатаграф Алена КЛЮЙКО.

— Алена, азнаёміўшыся з вашай біяграфіяй, проста здзіўляюся, наколькі вы рознабаковы чалавек: вы і музыкант, і дызайнер, і народны майстар па касцюме, ды і плюс да ўсяго — фатограф!

— Так, творчых кірункаў у мяне не-

Дзесяць гадоў мінула, як Польскі інстытут ("IP") распачаў сваю дзейнасць на Беларусі. За гэты час ажыццёўлена багата культурніцкіх акцый, праектаў у розных галінах навукі, асветніцтва, выдавецкай дзейнасці, мастацтва, літаратурнай творчасці — супольных спраў, скіраваных на развіццё і ўмацаванне гістарычных сувязяў паміж нашымі краінамі-суседкамі.

Чытачы "ЛіМа" ведаюць пра найбольш значны падзеі, што адбываюцца пры падтрымцы Польскага інстытута ў Мінску. Можна дадаць і крыху свежай інфармацыі. Чарговы квартал з "IP" — гэта працяг цыкла лекцый-канцэртаў "Фрыдэрык Шапэн — паэт фартэпіяна" ў Беларускай акадэміі музыкі (27 красавіка адбыўся вечар, прысвечаны жанрам прэлюдыі, скерца і санаты); другая частка семінара "Леў Сапега і яго час" (зладкавана ў Нясвіжы); Міжнародная канферэнцыя, арганізаваная з удзелам Міністэрства культуры РБ і Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.Машэрава, — "Ян Баршчэўскі ў славянскім свеце".

Ёсць мажлівасць і аансаваць бліжэйшыя планы Польскага інстытута ў Мінску.

На 14-15 мая запланавана Міжнародная канферэнцыя "Беларусь і Аб'яднаная Еўропа: рэаліі і перспектывы (у святле ўступлення Польшчы ў Еўрапейскі Саюз)". Сярод чыннікаў — Інстытут гісторыі НАН Беларусі, мінскае "Таварыства філматаў", часопіс "Спадчына", Інстытут гісторыі Польскай ака-

дэміі навук. Месцы правядзення — Вілейка і Мінск. Следам, 22-23 мая, плануецца навукова-практычная канферэнцыя "Аспекты супольнай гісторыі народаў былой Рэчы Паспалітай. Культура. Эканоміка. Палітыка". У арганізацыі ўдзельнічаюць часопіс "Спадчына", Нацыянальны музей гісторыі і культуры РБ, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі. А 24-26 мая "IP" спрычыняецца да X Міжнароднай канферэнцыі імя Кірылы і Мяфодзія "Царква і інфармацыйна-адукацыйная прастора". На май замоўлена выданне зборніка "Архіў Вячаслава Вярэніча. Палескія матэрыялы" (супольная праца Інстытута мовазнаўства НАН РБ і кафедры беларускай культуры Беластоцкага ўніверсітэта).

З мая па чэрвень у Мінску пройдуць імпрэзы, прысвечаныя жыццю і творчасці Віталіда Гамбровіча, чыім годам абвешчаны ў Польшчы год сёлетні. Рыхтуецца і паказ дакументальных фільмаў пра гэтага майстра тэатра, і відэапрагляд спектакля "Аперэтка" (паводле п'есы В.Гамбровіча) з цыкла "Залатая сотня тэатра польскага тэлебачання".

"Спадчына XX ст. у архітэктуры Мінска і Кракава" — так назвалі прадстаўнічую Міжнародную канферэнцыю яе арганізатары, сярод якіх Міжнародны цэнтр культуры ў Кракаве, Беларускі камітэт ICOMOS, Беларускі фонд культуры. Падзея мае адбыцца 21-22 чэрвеня ў Мінску.

С.ВЕТКА

афішы? Апроч замежных гасцей, цэлае сузор'е айчынных выканаўцаў: Ансамбль сапістаў "Класік-Авангард" пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава, ансамбль флейтыстаў "Сірынкс", якім кіруе яго стваральніца Ніна Аўраменка, выдатны піяніст Андрэй Панацэўны, Мінскі струнны квартэт... Інструментальнае трыо ў складзе такіх вядомых музыкантаў, як Юрый Гільдзюк (фартэпіяна), Генадзь Забара (кларнет), Уладзімір Рыпатка (альт), завяршае "Мінскую вясну-2004" сваім сённяшнім канцэртам.

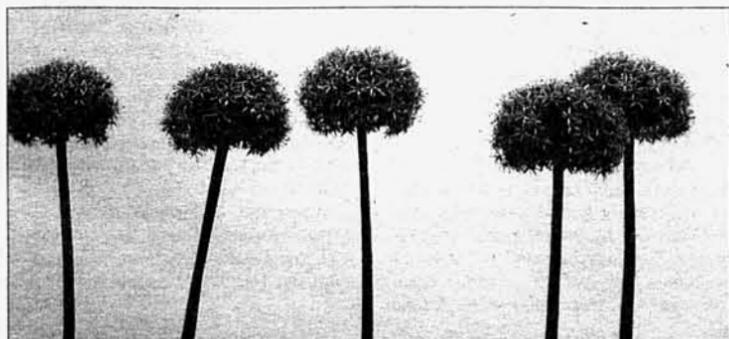
Я.КАРЛІМА

юцца на больш высокі ўзровень — дзякуючы нязменнай цікавасці маіх бацькоў да жыцця, без асуджэння новага і навашвання бірак на незразумелае.

— **Фатаграфуючы, вы ў першую чаргу выяўляеце сябе, свае пачуцці, або маеце нейкую мэту? Напрыклад, ствараць сваімі работамі атмосферу, што дапамагае людзям адпачыць душой...**

— Калі так здараецца, што людзі адчуваюць сябе лепш, знаёмячыся з маімі работамі, то гэта, бясспрэчна, радуе. Мне, безумоўна, прыемна дарыць усім, хто навокал, тое святло, тую цеплыню, тыя пазітыўныя эмоцыі, якія людзі бачаць у маіх фотаздымках і ў якіх адчуваюць патрэбу...

Кацярына ДЗЕНІСЕНКА
На здымках: Алена КЛЮЙКО і яе работы.

ПЕРАКЛАДЫ

23 красавіка мінулага года паэту Рыгору РЭЛЕСУ споўнілася 90 год.

Рыгор Львовіч з'яўляецца сябрам Саюза беларускіх пісьменнікаў з 1934 года — ужо 70 гадоў! Столькі і пра-жыве не кожны...

Рыгор Рэлес — бадай, апошні чалавек на Беларусі, які ведае мову ідыш. А Беларусь жа калісь сталася калыскай яўрэйскай паэзіі на ідыш...

Ён памятае Купалу, Коласа, Бядулю, Маўра, Броўку, Глебку, Куляшова... Удзельнічаў у Першым (I) пленуме па паэзіі Саюза пісьменнікаў СССР, які праходзіў у Мінску, бачыў там Пастэрнака. У 1934 годзе ў СП Беларусі яго прымаў Міхась Лынькоў.

Рыгор Львовіч нарадзіўся ў мястэчку Чашнікі на Віцебшчыне ў 1913 годзе. Працаваў выкладчыкам, займаўся літаратурнай працай у розных газетах і часопісах. Усё жыццё пісаў вершы і

апавяданні на ідыш, часам рускай мове, выдаў кніжкі. Думае на ідыш, гаворыць па-беларуску... Асоба па-за часам і па-над мітуснёю.

Дзіўна паверыць, што ў сакавіку 1913 года выйшаў Багдановічаў "Вянок", а праз месяц нарадзіўся Рыгор Рэлес... Дарэчы, і такое супадзенне дат: 23 красавіка таксама й дзень нараджэння Змітрака Бядулі, толькі год 1886. Паэты былі знаёмыя.

Рыгор Львовіч жыве ў Мінску. Працуе: піша допісы ды нататкі ў яўрэйскія газеты і часопісы, чытае лекцыі па ідыш, дапамагае ахвотным з перакладамі. Паэт актыўна цікавіцца грамадскім і культурным жыццём, сочыць за падзеямі ў свеце.

Мы маем багата перакладаў вершаў Рыгора Рэлеса на беларускую мову. Прапануем некаторыя і вам.

Лёня Шмыгін

Рыгор Рэлес

***

Дарую табе гэту фарбу і грэм.
Прывабней быць хочаш, — ну, што ж, гэта можна.
Такое ўласціва жанчынам усім.
І мне за цябе не праз тое трывожна.

Змяшалася ўсё ў табе — цень і святло.
(Што ж дзіўнага ў гэткай звычайнай праяве?)
Хачу, каб жадання ў цябе не было прыкідвацца лепшай, чым ёсць ты на справе.

Калі ж на душы назбіралася шмат
І выказаць гэта ўсё ўзнікла патрэба,
У межах трымайся і тут акурат, — Ты ззяі, а сляпіць анікога не трэба.

Пераклад з ідыш А. Вольскага

У лесе, золатам кранутым

Вось тут, у лесе, золатам кранутым,
Салодкі сум асенні ахіне.
Цяжкія думы, даўнія пакуты

Фелікс МЫСЛІЦКІ

Навошта, расійская муза...

Навошта, расійская муза,
Калі дзень вяртаецца зноў,
Прыходзіш у кут беларуса
З касмічнаю песняй без слоў?

У вокны зварыныя морды
Глядзяць з невыказнай журбой.

Лес рыжы, апалена-мёртвы,
І стронцый у рэчцы сляпой.

Наступствы Чарнобля няўхільна
Чарнеюць, куды ні глядзіш.
І ў поўнач, ажыўшы, магіла
Рагоча, пужаючы ціш.

Шануй ты музычныя нетры,
Пагудкі і голас хлябой,
Да іх прылятаючы з ветрам.

Адступляцца нарэшыце ад мяне.
Іду я, поўны чыстых летуценняў,
Пад ногі мякка сцелецца трава.
Ні новы штрых, ні новае адценне
Не здолеюць паглыбіць характва.

Калі б адчуў і зразумеў калісьці
Я гэту цішу, гэты дзіўны пах,
Адсюль мяне б не звёў за свет кудысьці
Мой пакручасты пазычны шлях.

Праз колькі гурбай, ямін і каменняў
І як няшчырасць ні хаваецца
За пышнаю, прыгожай фразай,
Яна заўжды перастараецца —
І выдасць тым сябе адразу.

***

Хто бачыў золата падробнае,
У той жа міг яго пазнае:
Таму што за высакапробнае
Яно ярчэй намнога ззяе.

***

Я — нібы тая ластайка, якая
Блакiт нябёсаў, што ў вадзе бруіцца,
Кранае ненаўмысна — і ўцякае,

Нашто нам вянчацца з табой —
У храме, дзе слёзы са свечак,
Як зоркі, зрываюцца ніц,
Дзе іканастансам над светам
Зара саслабела стаіць?

У садзе пазнання

У садзе пазнання, дзе птушкі блакіту,
Дзе тайны гняздзяцца і пекла і раю,
Малюе мысленне фігуры нібыта
І, Бога пабачыўшы, пудка сцірае.

Дарога да стомы ляціць за нябачным.
Біблейскае сонца гасціць адзінока.

І неба ўжо сапраўднага баіцца.

***

Варта ўдачы ад мяне ўцячы —
Прыйдзе ён хоць днём, хоць сярод ночы.
І, каб мне хоць нечым памагчы,
У вадзі і ў полімя ён скачыць.

А ўсміхнецца зноў фартуна мне,
Перамогі ўрэшыце я дабіўся —
Зайздрасць яго сэрца захлісне,

Моліцца, каб я дзе аступіўся.

У мяне пыталіся не раз Людзі,
што сабой ён уяўляе.
Развяду рукамі я ў адказ
І маўчу, бо, што сказаць, не знаю.

Пераклад з ідыш Ф. Баторына

І чуецца сэнс у каханні гарачым,
І яву палюхае сноў павалока.

Старэюць там вочы, дзе глуха і цьмяна,
Мінулае з памяццю ў спрэчцы няспынай.
Сусветныя вобразы бачацца ўна,
І робяцца цесныя небу вышыні.

Пераклад з рускай Уладзіміра Магзо

Берлін, 1971 год. Пятро Прыходзька з Мікалаем Аляксеевым і савецкім воінам каля Брандэрбургскіх варот.

заў Карпаў вачыма на мяне, — таксама паэт. Толькі што з Прагі. Прывез франтавыя вершы. Ды вось не адважваецца паказаць...

— Пакажыце. Чаго ж баяцца. Пачытаем разам.

Я з хваляваннем дастаў з палявой сумкі некалькі сваіх вершаў, напісаных на фронце.

Валянцін Паўлавіч чытаў уважліва. Я вельмі хваляваўся, ледзь не дрыжэў ад страху: "Што скажа сапраўдны майстра паэтычнага слова?" Перад такім суддзёй мне яшчэ ні разу не даводзілася быць.

— Та-а-ак! — працягла прамовіў ён і тут жа дабавіў: — Адрозна парахам запахла. Трэба друкаваць. Чаго тут разважаць? — Ён працягнуў мае рукапісы Уладзіміру Карпаву і сказаў: — Далей ад вас залежыць. Трэба падтрымаць паэта-франтавіка.

— А што, няма ніякіх заўваг? — Карпаў, як прыдзірлівы рэдактар, здзіўіўся, што майстар не зрабіў ніякіх заўваг маладому аўтару.

— Асаблівых заўваг у мяне няма, — сказаў Таўлай. — Можна,

вялікіх песняроў нашага народа — Янку Купалу і Якуба Коласа, з якімі меў шчасце сустрэцца яшчэ да вайны ў пару сваёй студэнцкай маладосці.

На вялікі жаль, у хуткім часе пасля нашай першай пасляваеннай сустрэчы Валянцін Паўлавіч Таўлай не стала. Ён нават не ўбачыў свайго першага паэтычнага зборніка, які выйшаў пасля яго смерці. Але тая кніга — на маю думку, адна з лепшых у нашай беларускай паэзіі, — стала прыкладам высокага паэтычнага майстэрства для многіх пакаленняў маладых літаратараў.

Хочацца сказаць яшчэ некалькі слоў пра Уладзіміра Барысавіча Карпава, з якім пасля першай пасляваеннай сустрэчы мне давялося доўгі час быць у блізкіх творчых адносінах, часта сустракацца ў Саюзе пісьменнікаў, у рэдакцыйных часопісах і выдавецтвах.

Уладзімір Карпаў вельмі многа і ўпарта працаваў не толькі як раманіст, але і як даследчык літаратуры, вучоны-літаратуразнаўца. Кнігі яго з многімі крытычнымі артыкуламі і даследчымі працамі вядомы многім чытачам. Хочацца больш сказаць пра тую чалавечыя рысы характару, пра абаяльнасць, сардэчнасць, узаемную сяброўскую павагу, якімі вылучаўся пісьменнік у нашай нешматлікай сям'і літарата-

раў — былых воінаў.

Уладзімір Карпаў любіў шмат ездзіць па рэспубліцы, часта сустракаўся са сваімі чытачамі на заводках, у калгасах, на прадпрыемствах. Помніцца, аднойчы мы разам выступалі перад рабочымі Мінскага станкабудуўнічага завода імя Кастрычніцкай рэвалюцыі. Уладзімір Барысавіч мала чытаў урыўкаў са сваіх твораў. Ён больш расказваў пра тое, як аднаўлялася, а дакладней, наоў будавалася беларуская сталіца.

Вельмі часта выступалі мы і перад воінамі Беларускай ваеннай акругі ў многіх яе часцях, падраздзяленнях. Заўсёды гэтыя сустрэчы прыносілі нам шмат радасці і творчага плёну.

Я коратка раскажаў пра двух маіх старэйшых сяброў-пісьменнікаў, якіх ужо няма сярод нас. Ім было б сёння крыху больш гадоў чым мне...

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

Ад рэдакцыі:

Гэта адна з гісторый, якія сабраныя ў кнізе ўспамінаў "На хвалях часу". Аўтар, Пятро Прыходзька, даслаў нам у рэдакцыю ліст з просьбай надрукаваць ягоны зварот да галоўнага рэдактара выдавецтва "Беларусь", дзе ён гаворыць пра тое, што выдавецтва вярнула яму рукапіс без рэцэнзіі з прыпыскай, што не можа выдаць кнігу з-за цяжкага фінансаванага становішча.

"Зразумейце мяне правільна. Я не крыўджуся на вас. Самі абставіны прымушаюць вас вяртаць рукапісы не толькі мне, а, відаць, і іншым аўтарам, пісьменнікам, якія выдавецтва не можа выпусціць у свет па той жа прычыне "цяжкага фінансаванага становішча", — піша П. Прыходзька ў лісце на імя галоўнага рэдактара выдавецтва "Беларусь" А. Законнікавай. Далей ён згадвае людзей, пісьменнікаў аднаго з ім пакалення, — чые імяны добра вядомыя нам, — пра каго пісаў у сваёй кнізе ўспамінаў "Атрымліваецца, што я вяс агіту, — тут жа дадае П. Прыходзька, — перагледзець сваё рашэнне і ўзяць у мяне рукапіс маёй кнігі назад у выдавецтва? Да такой наўнасці я яшчэ не дажыў нават у свае гады. Але, паўтараюся, пішу вам толькі таму, што балюча мне было атрымліваць з вачых рук кнігу, якая вернула мне, як, можа, і кнігі іншым многім аўтарам... І яшчэ мяне здзіўляе адна абставіна. Кнігу сваю я здаваў у выдавецтва "Полымя", калі там была галоўным рэдактарам Круглова Людміла Іванавна. Прымаючы ў мяне рукапіс, яна таксама не абяцала, што кніга можа быць хутка выдадзена. Больш дзясці гадоў кніга праляжала на выдавецкіх паліцах. І во толькі цяпер, пасля аб'яднання трох выдавецтваў у адно, яна мне была вернута назад. Куды ж цяпер ісці, да каго звяртацца? Шукаць спонсараў сярод камерцыйных выдавецтваў — уласнікаў, плаціць за выданне кнігі свае грошы? Не, на вялікі жаль, я не магу гэтага рабіць як стары салдат-пенсіянер, інвалід вайны. Няўжо ж мая кніга так і застаецца ляжаць на маім рабочым сталі і будзе чакаць свайго канца разам з яе аўтарам? Хто мне канкрэтна адкажа?"

Вядома, рэдакцыя "ЛіМа" не можа адказаць на пытанне члена Саюза беларускіх пісьменнікаў з 1947 года Пятра Фёдаравіча Прыходзькі. Таму што яно рытарычнае... Аднак, можа, выдавецтва адкажа: ці толькі фінансы не дазваляюць выдаваць падобныя кнігі.

І яшчэ: хацелася б папытаць у нашых чытачоў, у літаратараў таксама: нам патрэбны кнігі-ўспаміны пра пісьменнікаў савецкай эпохі, нам цікавыя гэтыя постаці? Ці вы лічыце, што пра іх і так дастаткова сказа- на?..

Шаноўнаму Уладзіміру Міхайлавічу Конану — 70 гадоў!

Знамы доктар філасофіі, крытык і літаратуразнаўца, ён вядомы яшчэ і як адзін з найбольш яркіх і прынцыповых адрэджэнцаў і ахоўнікаў беларушчыны. Яго кніжкі, навуковыя працы і артыкулы выявілі новыя абсягі сучаснага нацыянальнага мыслення.

Жадаем Уладзіміру Міхайлавічу і надалей моцнага здароўя, дабра і творчага натхнення!

***

З 60-годдзем Яўгена ЛЕЦКУ. Яўген Рыгоравіч выступае

ў друку з літаратурна-крытычнымі артыкуламі і даследаваннямі з 1971-га года. Сярод яго літаратуразнаўчых прац — "Вялікая Айчынная вайна ў беларускай прозе" (1979), манаграфія "Выхаваная роля літаратуры" (1980), нарыс творчасці В.Адамчыка "Хараства і боль жыцця" (1985). Яўген Лецка з'яўляецца таксама аўтарам аповесцей "Па цаліку" (1977), "Дарога ў два канцы" (1981) і перакладаў з польскай, нямецкай, украінскай і рускай моў.

Жадаем юбіляру моцнага здароўя і далейшага творчага плёну.

ЮБІЛЕЙНЫ КАЛЯНДАР

90 гадоў драматургу Міхасю ЮДЭЛЕВІЧУ, укладальніку зборніка "Аднаактовыя п'есы" (1937), былому супрацоўніку рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва" (1935 — 1940гг.).

100 гадоў з дня нараджэння крытыка і літаратуразнаўца Васіля БАРЫСЕНКІ. Яго п'яру належыць шматлікі артыкул пра творчасць Ф.Багушэвіча, Янкі Купалы, Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, В.Дуніна-Марцінкевіча і інш. В.Барысенка з'яўляецца аўтарам падручнікаў і хрэстаматый па беларускай літаратуры і ўкла-

дальнікам зборнікаў: "Беларуская дакастрычніцкая проза" (1965), "Беларуская дакастрычніцкая паэзія" (1967).

105 гадоў драматургу і празаіку Іллю ГУРСКАМУ, аўтару кніг: "Драматычныя творы" (1936), "Над Нёманам" (1945), "На родных гонях" (1948), "Неспакойныя характары" (1955), "Родная дарога" (1961) і інш. Таксама І.Гурскі выдаў зборнік аповяданняў для дзяцей "На берагах Нявы" (1977), раман "У агні" (1952), раман-хроніку "Вецер веку" (1966, 1974), раман-памфлет "Чужы хлеб" (1971) і інш.

Першая сустрэча пасля вайны

расказае мне ўжо і пра маіх сяброў, з якімі я дружыў яшчэ да вайны — Антон Бялевіч, Анатоль Вялюгін.

Прозвішча Уладзіміра Карпава я сустракаў ужо на старонках газет, якія атрымліваў па палявой пошце проста ў сваёй часці.

— Вы працавалі ў "Савецкай Беларусі"? — запытаў я ў Карпава.

— Так, але нядоўга. Да вайны я настаўнічаў, — адказаў ён. Потым пацікавіўся, на якіх я ваяваў франтах, як мне ўдалося адрозна пасля вайны трапіць у Мінск і з чым я прыйшоў у "ЛіМ".

— Ды прынёс тое-сёе, — сказаў я. Хацеў бы паказаць свайму земляку Аркадзю Куляшову. Ён жа тут галоўным рэдактарам працуе, сказаў мне ў Саюзе пісьменнікаў.

— Куляшова сёння не будзе. Наогул ён працуе дома, бо тут, бачыце, адзін стол на ўсю рэдакцыю. Прыйдзіце заўтра, магчыма і Аркадзь Аляксандравіч з'явіцца на лятучку.

Назаўтра я прыйшоў у прызначаны час, але Куляшова зноў не было. Карпаў як сакратар рэдакцыі паранейшаму быў на сваім месцы.

— Пачакай, Пятро, — сказаў ён неакладна, ці то супакойваючы мяне, ці то на шотсцы намякаючы. — Я ў паэзіі слаба разбіраюся. А вось зараз павінен зайсці да нас адзін вядомы, нават выдатны паэт, член Саюза пісьменнікаў. Ён, спадзяюся, прачытае твае вершы, параіць што-небудзь.

Не паспеў я адказаць Уладзіміру Барысавічу і словам, як у пакой рэдакцыі зайшоў малады яшчэ з выгляду, хударлявы чалавек у летнім паншонным паліто і ў сарочцы без гальштука.

— Добры дзень, — павітаўся ён, працягнуўшы белую танклявую руку спачатку Уладзіміру Барысавічу, затым мне і тут жа кінў у мой адрас прыемныя словы: — Рад бачыць франтавіка.

Карпаў пачаў прадстаўляць нас адно аднаму. Але я і без прадстаўлення пазнаў Валянціна Паўлавіча Таўлая — выдатнага беларускага паэта, якога бачыў яшчэ ў 1939 годзе ў Мінску пасля вызвалення Заходняй Беларусі. Яго вершы былі змешчаны ў беларускім друку.

Быў я бясконца рады, што сустракаюся зараз з такім паэтам. — Капітан Прыходзька, — пака-

У творчых саюзях

"Каб неба сагрэць..." пад такой назвай у вялікай зале Дома літаратара адбылася вечарына-прэзентацыя аднайменнага паэтычнага зборніка маладой паэткай Валерыі Куставай.

У імпрэзе ўзялі ўдзел літаратары: Віктар Шніп, Леанід Дранько-Майсюк, Рыгор Сітніца, паэт і бард Аляксей Камоцкі.

Паэтычна-песенны тон на вечарыне задавала сама Валерыя Кустава, а паслухаць яе сабралася поўная зала пераважна маладых і закаханых у вясну і паэзію слухачоў.

Адбылося чарговае пасяджэнне Бюро секцыі паэзіі СБП. На ім разгледзелі творчасць паэтаў: Зартошта Атаолахі, Тамары Барадзёнак, Веры Буланды, Аксаны Драньчык, Эдуарда Збароўскага, Аляся Клышкі, Міхася Мамонькі, Леаніда Мацохіна, Аляся Шпыркова. У працы секцыі прынялі ўдзел: Мікола Шабовіч, Віктар Гардзей, Людміла Рублеўская, Васіль Жуковіч, Аляксей Камоцкі, Уладзімір Мазго, Віктар Слінко.

Па выніках тайнага галасавання: З. Атаолаха, Т. Барадзёнак, В. Буланда, А. Даніліч, А. Шпыркоў атрымалі рэкамендацыі да ўступлення ў СБП.

Вечарына-прэзентацыя кнігі вядомага ангельскага літаратуразнаўцы Арнольда Макміліна адбылася ў сярэдзіне красавіка ў чытальнай зале бібліятэкі СБП. "Літаратура беларускай дыяспары" — так называў Арнольд Макмілін сваю другую па ліку кнігу, прысвечаную даследаванню беларускай літаратурнай прасторы.

У вечарыне ўзялі ўдзел Віктар Жыбуль і Вера Бурлак, якія спрычыніліся да таго, каб кніга дайшла да беларускага чытача (дагэтуль яна існавала толькі ў ангельскім варыянце). Слова пра выданне і яго аўтара сказалі таксама старшыня СБП Аляксей Пашкевіч, літаратар Адам Глобус і крытык Ганна Кіслічына.

На пачатку красавіка ў чытальнай зале СБП прайшла вечарына-прэзентацыя новай кніжнай серыі бібліятэкі Міжнароднага згуртавання "Бацькаўшчына" — "Месца выдання Парыж". У імпрэзе прынялі ўдзел: старшыня МЗБ Алена

Макоўская, народны паэт Беларусі Ніп Глывіч, старшыня СБП Аляксей Пашкевіч, крытык Лідзія Савік.

У літаратурнай частцы вечарыны выступілі сябры тэатральнай студыі нацыянальнага гуманітарнага ліцэя імя Якуба Коласа пад кіраўніцтвам Сяргея Патранскага. Яны прадставілі літаратурную кампазіцыю па творах паэтаў-эмігрантаў — аўтараў прэзентаванага выдання. Вёў вечарыну намеснік старшыні СБП і рэдактар наванай кнігі — Міхась Скобла.

У бібліятэцы Дома літаратара адбылася творчая сустрэча паэта і барда, намесніка старшыні СБП Эдуарда Акуліна з удзельнікамі "полацкага археалагічнага легіёна": На працягу дзвюх гадзін Э.Акулін спяваў песні, чытаў вершы, дзяліўся ўспамінамі пра свае студэнцкія гады, адказаў на пытанні слухачоў.

Імпрэза закончылася інтэрактыўнай літаратурнай віктарыяй па старонках паэтычна-песеннай творчасці Эдуарда Акуліна. Пераможца атрымаў кнігу з памятным аўтографам аўтара. Арганізатарам і вядучай вечарыны стала журналістка Аляся Матусевіч.

Прадстаўнічая дэлегацыя ў складзе старшыні СБП Аляся Пашкевіча, галоўнага рэдактара часопіса "Роднае слова" Міхася Шавыркына і галоўнага рэдактара "Дзеяслова" Барыса Пятровіча з творчым візітам наведала Лунінецкі каледж сельскагаспадарчай вытворчасці, дзе была наладжана сустрэча з навучэнцамі і выкладчыкамі гэтай установы.

На працягу дзвюх гадзін у зале панавала атмасфера зацікаўленай размовы пра надзённыя праблемы сучаснай беларускай літаратуры, адукацыі і маральна-эстэтычнага выхавання маладога пакалення краіны.

Сталічныя госці падзяліліся сваімі творчымі і выдавецкімі планами, адказалі на шматлікія пытанні слухачоў.

Сустрэча адбылася дзякуючы арганізатарскім намаганням вядомай лунінецкай журналісткі і краязнаўцы Таццяны Канапацкай.

ЯНАК

Янусь МАЛЕЦ

Пароды

Паэт і стрыптызная паэзія

Паэзія — публічны твой стрыптыз,
які зрабіўся пастаяннай доляй.
Хоць твар закрыў ад сораму рукамі.
Якая ганьба — ўжо працяглы час
ты тое выстаўляеш на паказ,
што ўсе трымаюць за сямю замкамі.

Мар'ян Дукса

Хоць твар закрыў ад сораму рукамі:
згубіла дзесьці фігавы лісток —
пакурвае, пускаючы дымок,
паэзія з апухлымі шчакамі.

Гуллівая! Стрыптызная! Смяецца!
Крывыя ногі і нягеглы твар.
Яна — не надта якасны тавар,
а к чытачам, нахабніца, ірвецца.

Не выйдзе, не пушчу далей парога!
То ж ганьба —

шляцца дзесьці галяком...
Ды для мазгоў пакуль няма замкоў,
як драману, збяжыць хутчэй нябога!

Дасць драпака, не дзенешся нікуды,
і пойдзе па рэдакцыях гуляць,
а мне штодня з трывогаю гадаць:
ці хутка за стрыптыз
з грашыма буду?

Мікола ШАБОВІЧ

Касмічныя параўнанні

Не жнуць яны, не косяць,
А клопатаў даволі.
Працуюць людзі ў космасе
Спакойна, як у полі.

І дзень, і ноч у згодзе
Працуюць смела, дбайна,
Нібы яны знаходзяцца
На мосціку камбайна.

Мікола Маляўка

Не быў жа на арбіце ён,
Не быў і на камбайне.
Адкуль жа ўзяў вывітныя
Такія параўнанні?

Да дзір той верш зачытвалі
Клімук ды з Кавалёнкам
І ўспаміналі жытнюю
Радзімую старонку.

І так яны зайздросцілі
Ў рабочы поўдзень мляўкі,
Што ўжо не проста госці тут,
А землякі Маляўкі.

З галоўкай
давядзецца пачакаць

І галоўка мая, як у маі,
На тваім заначу плячы...
Алег Салтук

Дарагая, мне вельмі нялюба
Прад табою, хоць плач-скавычы,
Што сягоння мая ўжо галоўка
На тваім не задрэмле плячы.

Час — не майскі, на вуліцы — золка,
Ды і ў хаце скразняк, халады.
Так што, мілка, забудзь пра галоўку,
Прыйдзе май — мы пабачым тады.

Пегас

Жыбулю В.

Транквілізатарна-
мутацыйная паэзія

Шпацыруе фільтрацыйна-
кампрэсавым крокам
Па леках недабітых урокаў
Будаўнікоў постмадэрнізацыі
і глабалізацыі.

Трансгенетычныя коды радкоў
Перапэцканы фотасінтэзам слоў,
Зарыфмавана імплантацыйнай кроў
Кібернетычна-рытмічных асноў...
Няхай з акісляльнікам жыве любоў!
Няхай спалучаюць аслоў і кароў!
Няхай клануюць гібрыдаў-шчуроў!
Рэзус-фактарам сплюшчваюць кроў!

Мегабайтна-дыфузійная паэзія
Акумуляюе энергетычны баланс
Індывіда-плюраліста!
Няхай будзе так!

...

Патаранскаму С.

Ласы на Пегасы,
Сярожа вельмі жога
Сябе да генія узвёў!

Ходзіць — не народзіць,
Бегае — галёкае,
Штосьці ён згубіў?

Вельмі ганарысты,
Пародзісты, рабрысты.
Конік-цягавік.

Ласы на прыўкрысы,
Моцны і няпросты,
Геній-Графаман!

Уладзімір ЕРМАЛАЕЎ

Смяшок з вяршок
Супакоіла

— Мой лавелас
такі нахабнік:
Чужых не выпускае
з рук.

— Ці ж то бяда,
што кажуць: бабнік?
Бяда, — як скажуць, што
ба-абнюк!

Анатоль ЗЭКАЎ

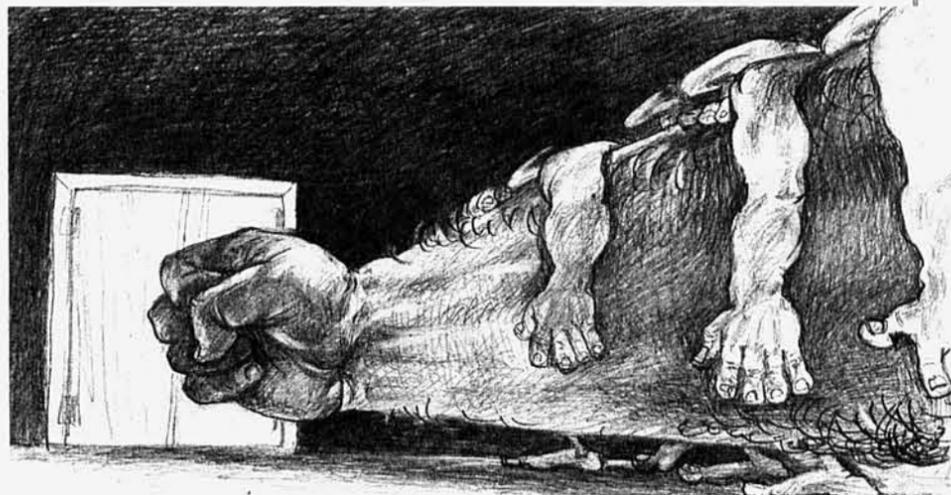
Сорак

Гасцей — не так каб і багата,
Хоць джынсы цёртыя надзень!
Бо для мяне такое свята,
як для мінтая — рыбны дзень.

...Я адзначаю сёння сорак.

Юрась Нераток

Бывае раз такое свята,
як у мінтая — рыбны дзень,

Валянцін ЛУКША

Валасатая рука

Плюў прайдзісвет,
нібы малы у ночвах

Не скардзіўся на лёс,
Не наракаў,
Бо ведаў,
Што яго і днём і ноччу
Ўратае валасатая рука.

Ні з талентам,
Ні з працалюбствам блізкім
Не быў ён, —
Свой набытак апякаў,
Бо ведаў,

Што яго на сцежцы слізкай
Прыкрые валасатая рука.

Час прайдзісвета
у прадонне кануў.
— Фартуна згасла! —
Плача у рукаў...

Трывожыць памяць
незагойнай ранай
Ўсё тая ж...
Валасатая рука.

Уладзімір МАЦВЕЕНКА

Выхаваны
певень

Пад ноч суседскі
Певень-дабрадзеі,
Ў катух да нашых
Скочыўшы курэй,
На развітанне
Ранкам прашаптай:
— Прабачце, я тут
Крыху натаптаў...
— Ды што ты,
Куры хорам у адказ,
Ласкава просім,
Зноў прыходзь да нас.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Графаману

Хацеў ён
выказацца толькі,
А напісаў урэшце столькі —
У кнізе не змясцілася.
Ды што сказаць хацеў —
згубілася.

Ганаровым

Каб падтрымаць
свайго літбрата, —
Ім рэўнасць слова не дае...
Ды мастакі аднак —
упарта
Заслугі завышаць свае.

Былому...

Дайно няма былой улады,
Якой штодня
спяваў рулады.
І крыўдна,
што без літпасады,
Таму цяпер
ёй майстар звады,
Штораз на радах у СП
Адно і тое ўсё чайне.

Малюнкі А. КАРПОВІЧА

Да ліку унікальных з'яў у жыцці грамадства з поўным правам можна аднесці традыцыі.

Унікальнасць традыцый заключаецца ў тым, што яны фіксуюць у сабе толькі тыя элементы сацыякультурнага вопыту, якія жылі і функцыянавалі ў натуральным асяроддзі ад 75 да 100 гадоў (перыяд змены трох пакаленняў), пасля чаго перадаваліся ў спадчыну і працягваюць жыць у грамадстве на працягу многіх стагоддзяў.

Яны з'яўляюцца неад'емнай часткай нацыі, адначасова ўтрымліваюць у сабе яе спецыфіку і прыдаюць ёй своеасаблівае і непаўторнае аблічча. Дзейнічаюць і захоўваюцца традыцыі ў межах заўсёды нацыянальнай па сваёй сутнасці культуры. З поўным правам іх можна лічыць асновай нацыянальнай свядомасці, што працягваюцца ў адчуванні людзьмі сваіх этнічных і культурных каранёў.

Багатая і самабытная культура беларусаў, створаная на працягу многіх стагоддзяў, грунтуецца на шматлікіх і ўстойлівых народных традыцыях. Нягледзячы на складаны гістарычны ўмовы і выпрабаванні лёсу, выпавшыя на долю нашай краіны, яны не толькі зноў і зноў адраджаліся, але і дапамагалі народу выжыць у самых экстрэмальных жыццёвых абставінах і захавацца як нацыя. Таму паступовае адраджэнне народных традыцый, якое зараз адбываецца ў краіне, набывае асаблівае сацыяльнае гучанне і ўспрымаецца як дзейсны сродак узнаўлення нацыянальнай памяці.

Нельга не адзначыць выключную ролю бібліятэк у гэтым працэсе. Побач з іншымі дакументамі бібліятэчныя фонды разглядаюцца як адно з доўгатэрміновых сховішчаў сацыяльнай памяці. Менавіта ў іх засяроджаны ўсе веды, здабытыя чалавецтвам з часу з'яўлення пісьменства. Што датычыцца публічных бібліятэк, то яны сваё прызначэнне бачаць не толькі ў захаванні гэтых духоўных каштоўнасцей, але і ва ўзнаўленні нацыянальных здабыткаў.

З найбольшым поспехам гэта ажыццяўляецца праз развіццё бібліятэчнага краязнаўства, якое атрымала асаблівы размах у 90-я гады мінулага стагоддзя, калі, у сувязі з набыццём нашай рэспублікай суверэнітэту, стала надзвычай актуальнай ідэя нацыянальнага адраджэння. У значнай ступені садзейнічаў гэтаму і Рэспубліканскі конкурс "Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры", аб'яўлены ў 1991 г. Бе-

ларускім фондам культуры, які працягваецца да сённяшніх дзён. Матэрыялы, якія кожны год паступаюць на конкурс ад бібліятэк, сведчаць, што гэтая праца стала прыярытэтным напрамкам іх дзейнасці.

БІБЛІЯТЭКІ І НАРОДНЫЯ ТРАДЫЦЫІ

Сістэматычнае назіранне з боку Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі за развіццём бібліятэчнага краязнаўства ў рэспубліцы, асноўным зместам якога стала адраджэнне і ўзнаўленне як агульнанацыянальных так і рэгіянальных традыцый, дазваляе вылучыць у ім найбольш характэрныя тэндэнцыі.

Перш за ўсё належыць адзначыць арыентацыю работы на новыя каштоўнасці. Першым крокам на гэтым шляху стаў зварот бібліятэк да важнейшага носьбіта сацыяльнай памяці нацыі і асновы яе духоўнай культуры — беларускай мовы. У шматлікіх мерапрыемствах, прысвечаных роднай мове, яскрава прасочваецца пільная ўвага да рэгіянальных асаблівасцей, да мясцовых дыялектаў. Асабліва папулярнасцю карыстаюцца фальклорныя вечары "Паслухайце, што людзі кажуць", прысвечаныя прыказкам і прымаўкам, у якіх найбольш трапна ўвасобіліся народная мудрасць і жыццёвы вопыт, назіранні людзей за рознымі прыроднымі з'явамі. Арганізуюцца конкурсы знаўцаў фальклору, вечары абрадавай песні. Актыўна вядзецца збор і запіс вуснай народнай творчасці. У выніку рэалізацыі

раённай праграмы "Развіццё традыцыйнай культуры на 2001—2003 гг." бібліятэкамі Лельчыцкай ЦБС сабраны 165 песень, 80 прымавак і прыказак, 70 павер'яў, 50 замоваў, 25 абрадаў, 350 дыялектаў.

Вынікам вялікай пошукавай работы Акцябрскай ЦБС сталі спіс носьбітаў мастацкіх традыцый раёна, гісторыка-этнаграфічны нарыс "Мерыдыяны родных мясцін", карты "Літаратурная Акцябршчына" і

"Памятныя мясціны Рудабельшчыны". Зараз работа працягваецца ў рамках праграмы "Традыцыйная культура і дзеці".

Сабраныя бібліятэкамі матэрыялы часта абагульняюцца ў самых розных друкаваных даку-

менты, якія яны выдаюць на ўласнай базе. Сярод іх "Дзіцячы побыт вёскі: з вопыту выяўлення і пераемнасці" Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі (ЦРБ), "Легенды і паданні Уздзеншчыны" Уздзенскай ЦРБ, "Валожыншчына ў легендах і паданнях" Валожынскай ЦРБ, "Аб чым гаворыць назва" Лагойскай ЦРБ. Бібліяграфічны даведнік "Культура зямлі Астравецкай: асобы і творы", падрыхтаваны Астравецкай ЦРБ, выйшаў у рэспубліканскім выдавецтве "Беларускі кнігазбор". Вялікую каштоўнасць уяўляе гісторыка-краязнаўчы і літаратурна-мастацкі часопіс "Купфэрак Віленшчыны", выдаўцом і галоўным рэдактарам якога з'яўляецца супрацоўнік Маладзечанскай ЦРБ М. Казлоўскі.

Не абышлі ўвагай бібліятэкі традыцыйныя народныя веды ў розных галінах, накопленыя ў працэсе практычнай дзейнасці людзей на працягу стагоддзяў. Гэта датычыцца народнага календара, традыцыйнага харчавання і інш. Улічваючы асаблівую цікаўнасць нашых сучаснікаў да народнай медыцыны, яны запісваюць і збіраюць розныя народныя рэцэпты, арганізуюць су-

стрэчы з мясцовымі лекарамі, праводзяць вечары "А бабуля так лячыла". Многія сельскія бібліятэкі з дапамогай аматараў вядуць нарыхтоўку лекавых траў, якімі ў свой час карысталіся нашы продкі. У некаторых вёсках з'явіліся своеасаблівыя бібліятэкі-аптэкі. Добра вядомы вопыт Стара-Будскай сельскай бібліятэкі Буда-Кашалёўскай ЦБС, на базе якой створаны дом народнай медыцыны. Садзейнічала гэтаму медыцынская адукацыя бібліятэкара. У спецыяльна выдзеленым пакоі з адпаведным абсталяваннем тут размешчаны лекавыя травы, рыхтуюцца іх настоі і адвары. Пры раённай Буда-Кашалёўскай бібліятэцы працуе цэнтр народнай медыцыны.

Прадметы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, гаспадаркага, хатняга ўжытку, традыцыйнае народнае адзенне, у якіх яскрава праявіліся рэгіянальныя асаблівасці жыццядзейнасці людзей, выкарыстоўваюцца пры правядзенні фальклорных мерапрыемстваў, афармленні этнаграфічных экспазіцый пад назвамі "З бабуліных купфэраў", "Што ў дзеда на гарышчы". Пазнама ацэньваецца спецыялістамі створанне на базе бібліятэк этнаграфічных музеяў, што назіраецца ў апошні час пераважна ў сельскай мясцовасці.

Непасрэднае дачыненне маюць бібліятэкі да ўзнаўлення старадаўніх рамёстаў і промыслаў. Садзейнічае гэтаму выяўленне мясцовых умельцаў, арганізацыя іх персанальных выстаў у бібліятэках, сустрэчы з чытачамі. Пры 5-ці сельскіх бібліятэках Капыльскай ЦБС працуюць цэнтры па адраджэнні промыслаў і захаванні народнай творчасці.

З мэтай вывучэння рэгіянальных асаблівасцей свайго краю ў многіх бібліятэках працуюць краязнаўчыя

гурткі, якія аб'ядноўваюць людзей розных узростаў і прафесій. Асаблівай грунтоўнасцю адзначаецца работа краязнаўчага таварыства "Гамяльчанін" пры цэнтральнай гарадской бібліятэцы г. Гомеля. Члены таварыства займаюцца глыбокім вывучэннем малавядомых старонак гісторыі горада, выдаюць разнастайныя друкаваныя матэрыялы.

Неабходную сістэмнасць і паслядоўнасць надало бібліятэчнаму краязнаўству доўгатэрміновае мэтавае праграмаванне работы, якое шырока практыкуецца зараз у бібліятэках. Асабліва належыць вылучыць дзве рэгіянальныя праграмы з аднолькавай назвай "Жывая памяць" у Гомельскай і Мінскай абласцях. Сабраны ў ходзе іх рэалізацыі унікальныя краязнаўчы матэрыялы не толькі дазваляе весці цікавую асветніцкую работу сярод насельніцтва, але перанесены на сучасныя электронныя носьбіты, будзе захаваны для будучых пакаленняў.

У выніку вывучэння сацыякультурных традыцый бібліятэчнай практыка ўзбагацілася новымі формамі работы, узятымі з глыбін народнага жыцця. У работу бібліятэк ужо даўно ўкараніліся вачоркі, пасядзелкі, вечары на прызбё.

Не застаўся без увагі бібліятэкі і такі факт у жыцці нашай краіны, як наяўнасць у яе культурнай спадчыне культуры іншых нацыянальнасцей, што асабліва характэрна для такіх этнакантактных зон, як памежжа з іншымі краінамі. Прыкметна вылучаецца сярод іх Гродна, дзе працуюць 8 нацыянальных культурных таварыстваў. У супрацоўніцтве з імі на базе гарадской ЦБС створаны інфармацыйна-культурныя цэнтры нацыянальных культур: яўрэйскай пры цэнтральнай бібліятэцы, татарскай пры філіяле № 2, літоўскай і ўкраінскай пры філіяле № 10.

Разам з тым належыць адзначыць, што грунтоўнае асэнсаванне ролі бібліятэк у захаванні і ўзнаўленні традыцый толькі пачынаецца. Грамадствам таксама не да канца ўсвядомлена значэнне традыцый у яго жыцці. Можна спадзявацца, што бібліятэкі, якія заўсёды трымаюць руку на пульсе жыцця, будуць і ў далейшым пашыраць і паглыбляць сваю дзейнасць, накіраваную на зберажэнне гісторыка-культурнай спадчыны нацыі і ўзнаўленне народных традыцый.

Марыя СОКАЛ,
бібліятэкар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

Новы будынак Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі (аўтары архітэктурнага праекта Віктар Крамарэнка і Міхаіл Вінаградцаў), расце з кожным днём у мікрараёне "Усход - 1" Мінска. Зараз вядуцца работы дзевятнаццаціпавярховага кнігасховішча на другім узроўні (шарападобны купал, умяшчальнасцю 14 мільёнаў асобнікаў), які будзе злучацца з чытальнымі заламі спецыяльнымі ліфтамі.

Фота А. ПАТАПЕНКІ

устаноў. Нават тыя пяць тысяч тамоў кніг і перыёдыкі, якія ў 2003-м удалося атрымаць трыццаці бібліятэкамі Уздзеншчыны, былі набытыя за пазабюджэтныя сродкі. Таму і прыдумляюць

УСТАНОВЫ НЕ ТОЛЬКІ КНІЖНАЙ КУЛЬТУРЫ

усялякія дабрачынныя акцыі. Да прыкладу, Уздзенскі раён правёўшы раённую акцыю "Кніга ў дар", атрымаў амаль 600 тамоў. Аднак і гэта не выйспе.

Адным са шляхоў выжывання мясцовых "асветніцкіх устаноў" бібліятэкары называюць камерцыялізацыю іх дзейнасці. Аднак для таго каб яе распачаць, трэба мець камп'ютэр, ксеракс, а яшчэ — сучасныя модныя кнігі, якія б можна было выдаваць чытаць за невялікую плату. Ды пра

якую тэхніку можа ісці размова, калі бібліятэкі ў большасці сваёй маюць патрэбу ў рамонце, хаця б касметычным... Не хапае нават паліц і сталоў. Праблемы, праблемы. А наперадзе — лета, калі вёска напоўняцца шчыбетам дзяцей, якія прыедуць праводзіць канікулы да бабуль і дзядуль. А, значыць, чытачоў значна пабольшае. Іх найпершая задача — прачытаць праграмную літаратуру. Тое, што задаюць школьныя настаўнікі, шчэ можна

класіка паціху становіцца дэфіцытам. Не дзіва, што і беларускія выданні таксама дэфіцыт, асабліва часопісы і "ЛіМ". Як толькі з'яўляецца магчыма, папоўніць фонды, бібліятэкары не ведаюць, што набыць у першую чаргу: дэтэктывы, жаночыя раманы, школьную літаратуру, перыёдыку ці... Вось і круцяцца гэтыя аматары (так, аматары, бо праблема з праблем для іх — нізкая аплата працы) як у зачараваным коле. Аднак жа пра-

знайсці на паліцах сельскай бібліятэкі, але гэта яшчэ з тых фондаў, што ў большыні сваёй ствараліся да пачатку 90-х гадоў. Таму і

знайсці на паліцах сельскай бібліятэкі, але гэта яшчэ з тых фондаў, што ў большыні сваёй ствараліся да пачатку 90-х гадоў. Таму і банальна я

знайсці на паліцах сельскай бібліятэкі, але гэта яшчэ з тых фондаў, што ў большыні сваёй ствараліся да пачатку 90-х гадоў. Таму і банальна я

Вольга МЕШЧАРАКОВА

У вянок памяці Алеся Письмянкова

Алесю ПИСЬМЯНКОВУ
Яшчэ жывому,
заўжды жывому

задзіраюся і ганаруся сваёй —
найбліжэйшай — радзімай я.
У самых балючых моманты
жыцця чалавек заўсёды
ўспамінае маму. Мы — белаб-

паэт, выдатны рэдактар. З ім
з'езджана разам безліч дарог
па Беларусі, дзе нязменна гуча-
ла натхнёнае паэтычнае слова.
Выпала мне пастаяць і на беразе

Не было шчэ такіх, Алесь.
Я не веру, што адлюбіў,—
проста думаеш вершы дзесьць...

Эдуард АКУЛІН

Крыніца святла і любові

Няма Алеся Письмянкова...
Не скажа ён ужо ні слова
І не напіша ні радка...
Няма ў мяне больш сябрука,
Якога я любіў, як брата.
Нібы прычасце,

быццам свята,
Як быццам дотык да святла
Сустрэча кожная была
Маёй душой з яго душой...
Да пабачэння, сябар мой!

Уладзімір СКАРЫНКІН

Страціў брата

Мне не пашчасціла ў жыцці
мець роднага брата. Апошняя
шэсць гадоў я знайшоў яго ў асо-
бе Алеся Письмянкова — са-
праўднага брата ва ўсім. І вось яго
не стала. Што тут скажаш? Вядо-
ма, мне яго не замяніць ніхто.
Але трэба жыць, жыць з яго вер-
шамі, з памяццю пра яго голас, з
памяццю пра адданага сябра,
брата Алеся Письмянкова.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

“Чытаю зоры...”

Памяці Алеся Письмянкова

Падаюць паэты,
быццам зоры, —
Прачытай, зямля мая, іх лёс.
І табе праясняцца прасторы
Ад наводкі весняй да нябёс.

Нехта знічкаю
ўпадзе над полем,
Нехта ўздызе
ў жытняй паласе...

Ён мільгнуў —
хутчэй згарэў ад болю
З папярэджаннем:
цініце час усё...

Яўген ХВАЛЕЙ

23 красавіка 2004 года заўчасна пайшоў з
жыцця выдатны беларускі паэт, галоўны рэ-
дактар часопіса “Вожык” — Алесь
Уладзіміравіч Письмянкоў.

Алесь Письмянкоў нарадзіўся 25 лютага
1957 года ў вёсцы Іванаўка Касцюковіцкага
раёна на Магілёўшчыне.

У 1980 годзе скончыў філалагічны фа-
культэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэ-
та. Працаваў у Касцюковіцкай раённай газе-
це, сакратаром Саюза беларускіх
письменнікаў, намеснікам галоўнага рэдак-
тара часопіса “Польмы”, галоўным рэдак-
тарам штотыднёвіка “ЛіМ”. Да апошняга часу
ўзначальваў рэдакцыйны калектыў часопіса
“Вожык”.

Першыя вершы надрукаваў у 1973 годзе
ў Касцюковіцкай раённай газеце.

Выйшлі кнігі паэзіі “Белы камень”(1983),
“Чытаю зоры”(1988), “Планіда”(1994), “Па-
сунны-веселуны”(1996), “Вершы”(1997), “Жу-

Куляшова.

Многія творы паэта ўвайшлі ў паэтычныя
анталогіі і школьныя падручнікі, перакладзе-
ны на рускую, украінскую, балгарскую і
польскую мовы.

Асірацела літаратурная Магілёўшчына...
Да сваіх вялікіх паэтаў-землякоў: Аркадзя
Куляшова, Аляксея Пысіна, Міхася Страль-
цова далучыўся іх малодшы творчы па-
брацім — Алесь Письмянкоў.

Асірацела ўлюбёная і апетая паэтам рака
Бесядзь. Асірацела, страціўшы аднаго з най-
лепшых сваіх сыноў, маці-Беларусь...

Бывай, дарагі наш сябра і калега. Хай
будзе табе — пухам святая зямля Кальва-
рыі могілак. Спі спакойна і думай вер-
шы... пра родную Беларусь.

Саюз
беларускіх письменнікаў

Ён жыў весела

Памёр Алесь Письмянкоў.

У гэта жэтка паверыць, з гэ-
тым немагчыма змірыцца. У 47
гадоў перастала біцца сэрца вы-
датнага паэта, чалавека, тавары-
ша. Бязлітасная смерць забрала
яго ў рабочым кабінце, у
рошкіце творчых сіл, ударыўшы
ў самае сэрца, якое, як аказала-
ся, ужо і так было зрубцава-
ным.

Аж не верыцца, што ўсе, у
тым ліку і мы, вожыкаўцы,
ніколі не пачуем басавіты голас
Алеся Уладзіміравіча, яго ціка-
выя апаведы, якія, бывала, слу-
халі неаднойчы, але з кожным
разам тыя не становіліся ад гэ-
тага менш цікавымі.

У Алеся было шмат ідэй, як
зрабіць часопіс цікавым, змяс-
тоўным, сучасным. Многія з іх
увасобіліся ў канкрэтныя руб-
рыкі, матэрыялы. Іншыя да-
вядзецца ўвасабляць нам, во-
жыкаўцам, тым, каму рабіць
часопіс і надалей, ужо без свай-
го галоўнага. Хоць і “Вожыку”, і
ўсім нам так не будзе хапаць
яго самога.

...Кажучы свайму сябру
апошняя “Бывай”, мы кажам
яшчэ і “Да сустрэчы”. Думаец-
ца, што Алесь не пакрыўдзіцца,
калі яна крыху зацягнецца. Нам
цяпер трэба жыць, каб памяццю
пра Алеся Уладзіміравіча пра-
цягнуць гэтую памяць тым, хто
прыйдзе пасля нас.

Анатоль ЗЭКАЎ,
намеснік галоўнага рэдактара.

рысыя і блакітнавокія радзімічы
— адначасна з мамай успаміна-
ем радзіму. Мама і радзіма —
для нас паняцце адзінае.

Радзімічаў было заўсёды
вельмі мала.

Не стала яшчэ аднаго...

Павел ВЕРАБ'ЁЎ

На развітанне з Алесем Письмянковым

...І заплакала неба,
як ты адляцеў, нібы птах,
У заўчасны свой вырай,
адкуль немагчыма вярнуцца.
Быў да болю кароткі
твой лёсам адмераны шлях.
Ты нібыта заснуў,
толькі сілы не маеш
прачнуцца.

Ты сябе не бярог,
быў адданы
бацькоўскай зямлі,
Ты радком спавядаў чысціню,
дабрыню, чалавечнасць.
Ты прабач, калі мы цябе
не збераглі.

Нам скажаў: “Не знікай...” —
сам жа знічкай знікаеш
у Вечнасць.
Мікола ШАБОВІЧ

Як рана-рана...

Не стала Алеся Письмянкова.
Жахотная вестка пра яго
трагічную смерць ускалыхнула і
ашаламіла — як рана-рана... Ён
быў маім студэнцкім сябрам,
страсны жыццьялюб, сапраўдны

яго Бесядзі, шчодрым на цеплы-
ню летнім днём адчуць жывое
дыханне камлістых дубоў-тапля-
коў на рачным дне... Гутарыць з
яго матуляй і бацькам, якія так
рана ўслед адно за адным
пайшлі з жыцця.

Некалі на студэнцкім “Узлё-
це”, якім кіраваў прафесар Алег
Лойка, нам светла марылася пра
свой літаратурны шлях. Не ду-
малася пра тое, што шлях гэты,
які і жыццёвы, будзе апрамене-
ны Чорнымбылем. Што з гаркатой
яго смутку будучы многія нашы
вершы.

Бывай, дарагі Саша. Як рана-
рана тваё чулае сэрца захлыну-
лася болем...

Мікола МЯТЛІЦКІ

Думаеш вершы...

Я не памру, пакуль люблю...
Алесь Письмянкоў

Я не веру, што адлюбіў.
Я не веру, што ты памёр...
Бельм камнем у сінні вір
тваё сэрца ляціць да зор.

Толькі ты іх умеў чытаць
і Планіду пісаць, як мог...
Буду ў гасці цябе чакаць
у Нямках — як адпусціць Бог.

Ты ж казаў мне заўжды: —
Браток,
у нас рэчка з табой адна.
Мы — радзімічы,
наш выток —
ад радзінных крыніц святла.

А на Бесядзі — ой, разліў!

Я не кажу табе — бывай...

Напрыканцы XX стагоддзя на-
ша літаратура не без поспеху
вучылася гаварыць праўду. Але
мы яшчэ не навучаныя гаварыць
яе своечасова і на поўніцу.
Шмат сказаўшы XX стагоддзю
на развітанне і XXI — пры-
вітаўшы, мы яшчэ не заўважылі,
што XX і XXI стагоддзі нашай ай-
чынай паэзіі сышліся-сустрэліся
на беразе Бесядзі ў Бялін-
кавічах, у варотках Алеся
Письмянкова, пад ягонай бялю-
кай бярозкаю, пад ягоную і пес-
ню, і споведзь — празрыстую,
як слязіна Бесядзі, глыбокую,
як неба над Бесяддзю:

Унук і сын былых ратаяў,
Суровы летаніс гартаю.
Як з зерня колас
Вырастае,
Так верш мой з сэрца
Прарастае.
Да неба
Цягнецца іх колас,
Да неба
Звернуты мой голас.

Паэт, Брат мой духоўны! Я не
кажу Табе — бывай. Я ў жало-
бе радуся, што Ты ў нас ёсць.
Кланяюся Табе за гэта.
Віктар КАРАМАЗАЎ

Радзімічаў заўсёды мала...

Мой другі прыезд на
радзіму да Алеся. Вечар.
Стаім на кручы ў кутку вёскі,
які называецца Самадумаўка.
Унізе струменіць Бесядзь. Бе-
сядзь для яго — жыццё. У яе
віры ён прыгаў ледзь толькі
сыдзе лёд і пры кожным дас-
тупным выпадку.

— А ты знаеш, што Марыя
Сямёнаўна сказала пра цябе ў
мінулы раз? “Як свой прыехаў, і
як свой паехаў”.

— Дзіва што, — кідаю сваё
звычайнае.

— А вось якраз і дзіва, — ад-
сякае Алесь. — Упершыню так
мама сказала...

— Радзіміч радзіміча, як ры-
бак рыбака пазнае здалёк, — я
не ўпускаю выпадку ўкараніць
сваю геаландшафтную тэорыю
структуры чалавечай асобы. —
Ты павінен пабыць у мяне ў Пра-
пойску на Сожскай кручы каля
“ліпавага дуба”, — трохі

Аляксандр СТАНЮТА:

"Што такое крытыка — сказаць коратка вельмі цяжка. Але што такое сапраўдная крытыка — вельмі лёгка: канечне ж, літаратура!"

Аляксандр Станюта
Плошча Свабоды

КРЫТЫКА. Асацыяцыі (кніжкі: "Плошча Свабоды" А.Станюты, 1991; "Сентыментальнае паляванне" І.Шаўляковай, 2000; "Blonde Attack" Г.Кісліцынай, 2003; публікацыі апошніх гадоў Д.Жукоўскага).

Перачытаю ранейшую нашу крытыку. Кніжкі пятнаццаці-дваццацігадовай даўнасці. Госпадзе, падумае не адзін з вас, гэты **індывід** чытае нават тое, што нас і пад пісталетам чытаць не змусіў бы. Ну, такім ужо я нарадзіўся, што *выштукаваная* крытыка дае маёй душы і галаве больш, чым іншая *шараговая* літаратура. Гэтая нядзеля выпала якраз на "Плошчу Свабоды" Аляксандра Станюты. Якая раскоша для разважання і стылявой насалоды! У звязку з назовам кніжкі ўспомнілася чамусьці, што сёлетэ 25 Сакавіка на тым жа пляцы *Воля* сабралася на святкаванне самая нешматлікая грамада беларускіх людзей. Няма каму, ці ўжо наспела стомленасць і апатыя ў дамаганні высокіх мэтай і спраўджванні завоблачных мрояў?..

Творчасць — гэта пастаянны пошад і адначасны пераслед культуры ўласнай асобы і нежаданне жыць аднаціпа. Але сёння, мне думаецца, у літаратуры і ў мастацтве насамрэч наступіў такі час — духоўнай стомы (колькі ж можна несці той крыж на Галгофу?)

У паэта Л.Дранько-Майсюка ёсць выбітныя радкі: *Пэзт скажаў: "Стамляецца метал... Святло стамляецца, і Апалон стамляецца, Арлы стамляюцца, вартуючы амфал, А хараство ніколі не стамляецца". Я ўсцешаны, бо гэта зразумець Паспеў усё ж на трыццаць пятым годзе, Калі душа стамілася старэць І пачала паззію знаходзіць.*

Як лёгка, дарэчы, наша крытыка праходзіць міма такіх, вызначальных у літаратурным працэсе, радкоў.

Адным словам, перачытаўшы кніжку А.Станюты, я напоўніў адчуў наколькі сённяшня наша крытыка праіграе ў вызначэнні высокіх духоўных каштоўнасцяў і пастаноўцы глабальных пытанняў зямнога чалавечага жыцця ("звышлітаратуры", як тое спрабаваў назваць А.Адамовіч). Крытыка здзяцінела і, як немаўлё, жэстам альбо крыкам спрабуе паказаць на сваё ўспрыманне салодкага ці горкага (гэта смачнае, тое нясмачнае, гэта добрае а тое не...) Даўно ўжо няма ўцямнага тлумачэння таго — **мастацтва**, на якое яна паказвае пальцамі, і няма прадчування і вызначэння новых творчых накірункаў. Да таго ж, як мы ведаем па ўласным вопыце, дзеці падчас могуць есці *абы-што* — і вугаль і тынкоўку — з вялікім задавальненнем. Тое ж мы заўважаем і за крытыкай, які ўзаклёб зачытвае нам шараговыя строфы з чарговага зборніка якога-небудзь вершаскладальніка толькі з адным жаданнем, як найхутчэй загарнуць тыя старонкі, каб, не забавіўшыся, атрымаць у якім дзюгаградным шынку ўдзячнасць за сваю сяброўскую адпрацоўку...

Пераважная ж большасць артыкулаў А.Станюты пранізана болем за нашу літаратуру. Інтэлігентнасць і датклівасць яго стылістыкі не азначаюць зміранасці і памяркоўнасці крытыка адносна шараговых літаратурных тэкстаў. Такія тэксты проста пакідаюцца па-за кантэкстам гаворкі, крытык на іх не звяртае аніякай увагі, тым самым даючы зразумець, што ўсё тое, што ён абмянае, абмянецца ці будзе абыдзена і самім часам. Ён вядзе рэч толькі пра вартае нашай увагі і нашых будучых нашчадкаў. Ва ўсякім разе, лічыць крытык, **яно** пратэндуе на гэта. Выпадковыя імёны ў кніжцы нават не ўпамінаюцца. А хто ўпамінаецца? Ды вось хто: В.Быкаў, Я.Брыль, М.Стральцоў, А.Жук, В.Казько, Р.Бярозкін, А.Адамовіч, В.Бечык, М.Тычына, А.Сідарэвіч, А.Разанаў, Д.Бічэль, Я.Янішчыц, а яшчэ, поруч з імі, Ф.Дастаеўскі ды Л.Талстой. Класічны рад, ці не так? Вось крытычнае **вычужанне мастацкай вартасці**.

А што сёння? Нельга сказаць, што ў нас няма выбітных крытычных імёнаў (Г.Кісліцына, І.Шаўлякова, Д.Жукоўскі). Астатнія — альбо ў пошуках хлеба, альбо на пенсійным спацыне, альбо яшчэ толькі на падыходзе. Але нават тых, каго я назваў, нельга з пэўнасцю залічыць да крытычных літаратурных "аўтарытэтаў у законе". Чаму? Найперш таму, што час ад часу нават ім даводзіцца ўсё ж "абслугоўваць" сваё атачэнне. І яны пакуль, груба кажучы, "аўтарытэты зонныя". Ва ўсякім разе, не без таго. І.Шаўлякова хоць і намагаецца быць **па-над усім** (ад В.Шніпа з Л.Рублеўскай і Н.Гальяровічам да С.Дубаўца з М.Гарэцкім), але ў вольным палёце доўга над полем бою не налётаеш — да-

водзіцца недзе садзіцца, каб перавесці дух... Аднак цяпер проста так дух не перавядзеш, за месца і кампанію "пачыць" трэба. Мілая Ірына, гавару гэта бяззлюбна і бяскрыўдна і, як ты правільна цяміш сваім залатым розумам, агульна і "абшчо", амаль як пра сябе самога. Даніла Жукоўскі, бадай, быў бы найбольш блізі да крытычнага абсалюту, каб не патрапіў у паншчыну з самага пачатку (ARCHE) сваіх крытычных штудый. Але і ў такім прыгонным стане ён падаецца мне моцным і да канца няскораным творцам. Яго *егерскія* агляды нашай шумлівай літаратурнай прыроды выклікаюць як пачуццё павагі, так і пачуццё трывожнай небяспекі (*асабліва адносна Ю.Станкевіча і А.Федарэнкі*). У Ганьні ж Кісліцынай — свае танцы, свой рок і вырак. Яна схільная да наватарства і эпатажу, хоць быць і літаратурнай дамай і адначасна да годлівай мамай: то А.Глобусам захопіцца, то да А.Сыса ці Л.Дранько-Майсюка прыхільнасць займе, то Вальжыне Морт надумае дыкцыю паставіць, то ў Вікі Трэнас *свісто адбярэ*... Аднак бывае і баявая. Ад розна ад пачуццяў, мае абсалютны нюх на талент і цярозую аб'ектыўную думку. Мне падаецца, што ёй бракуе пастаянства ў вызначэнні свайго ўласнага я.

"Нягучная цвёрдасць Варлена Бечыка — і ярасная шчырасць Алясея Адамовіча. Ці ж можна пытацца, што з гэтага больш патрэбна, асабліва ў наш час? Памылка была б ужо ў самім такім пытанні. Гэта ж як ёсць яна ў сённяшніх, часам празмерна частых і захопленых спрэчках пра тое, што больш важнае для сучаснай літаратуры — яе мастацкі ці "балавы" бок. Столькі было вакол Талстога ў жыцці страшнага, цяжкага, горкага, што словы: "Хочацца пісаць мастацкае" — вымаўляе ён з сорамам, панізіўшы голас. І столькі пачварнага было вакол Гогаля, столькі было слёз у ягоным смеху — але ён усё ж назапашваў душэўныя сілы, "чтобы озарить картину, взятую из презренной жизни, и возвести ее в перл создания". Праўда Талстога — і Гогаля... Праўда Францішка Багушэвіча — і Максіма Багдановіча... (...) Дык давайце вучыцца, а не расквашацца на арэлах ілжывых антыномій "або — або". Давайце не збядняць ні літаратуру, ні само жыццё, за паўнату і захаванне якога, дарэчы, літаратура змагаецца як болем, так і прыгажосцю" — напісаў А.Станюта.

"Літаратурны крытык — паталаганатам: прэпарыруй, корпайся ў вантробах, аналізуй, але не спадзявайся на ўдзячнасць кліента. (...) Увогуле крытык — той, хто любіць літаратуру, але не літаратараў", — піша Г.Кісліцына на пачатку сваёй "раскручанай" кніжкі "Blonde Attack".

А І.Шаўлякова ў артыкуле "Іван Шамякін і постмадэрн" дадае: "Такім чынам, І.Шамякін замацоўваецца ў постмадэрне. Хтосьці за гэтым назірае з цікавасцю — хтосьці без яе — хтосьці з абурэннем. Але ва ўсіх ёсць занятак і прычыны, каб не адчуваць сябе дурным маргіналам. Словам, кожны песціць свайго "слана". (Дарэчы і ў Г.Кісліцынай таксама ёсць артыкул з падобнай назвай — "Іван Шамякін — апостал мадэрнізму". Што б гэта значыла?)

Пэўным чынам на гэтае пытанне спрабуе адказаць Д.Жукоўскі ў сваіх *аршоўскіх* артыкулах: "...наша літаратура ператварылася ў каштоўны экспанат нацыянальнага пантэону. Ёй хочучь ганарыцца — але не хочучь чытаць. (...) Сёння ў акулерах на носе пісьменніка часцей за ўсё два тыпы шкельцаў: першы размывае рэчаіснасць, надаючы прыемную недакладнасць і святлістыя арэолы абрысам рэчаў, — у фатаграфіі гэта дасягаецца "мяккарысавальным аб'ектывам"; другі — лустраны, і мастак слова бачыць адно зрэнні ўласных вачэй".

Што ні кажыце, а ёсць у нашых адметных сучасных крытыкаў спробы глянуць на сваю літаратуру, а значыць, і на сябе саміх, смела і аб'ектыўна. Гэта надае аптымізму на будучае. І ў той жа час пазбаўляе нас апошняга доваду для расслаблення і мікшыравання няпростай сітуацыі. Пераймаючы вызначэнне крытыкі ад Г.Кісліцынай, смелюся параўнаць яе (крытыку, вядома) з **барометрам духоўнай атмасферы ў грамадстве**, калі залежна ад ціску (і ўціску) крытычнага верхняга слупка, творцы і іх прыхільнікі могуць вызначаць арыенціры дзеля будучых мастацкіх высілкаў...

Добра ўсё ж, калі на адной з палічак тваёй хатняй бібліятэкі каторы ўжо год затоена стаіць і гэты вузка выцягнуты томік А.Станюты "Плошча Свабоды", чакаючы адпаведнага часу свайго перачытання.

"А ўрэшце, ці нашая справа — даваць пароды таму, хто распрацаваў сваю стратэгію асваення літаратурнай прасторы? Ён жа, верагодна, прадугледзеў і нашу дакучлівасць", — торыць у лад маім стомленым і не новым подумкам І.Шаўлякова і гэтым разам мае абсалютную рацыю.

Яшчэ ў "Кнігарні пісьменніка" нешта адмаўляла мне ўзяць гэты прапанаваны загадчыцай для рэкламнага агляду шараваты зборнічак. Можна, невядомае і дзіўнаватае прозвішча аўтара — Болбас, а можа, тыя газетныя, патрапіўшыя пры гартанні на вочы, кароткія зацэмы, тыпу "Першыя канваліі траўня", "Чэрвеньскі дождж", "Ліпеньскія цені" і г.д. Аднак узяў. Вось завяршалыяся сказы пяці лірычных тэкстаў Вадзіма Болбаса:

"І я зь пшчотнай удзячнасцю ўспамінаю дзяўчыну з паўднёвага гораду, якую так шчодро цалавала сонца! І якая цалавала мяне!" ("Шчырасць");

"Стаіш, не зважаючы на гэты сьнег і гэты натоўп, трымаеш у цесных абдымках юную жанчыну і цалуецца з ёю да кружэння ў галаве!.." (Сакавіцкі сьнег);

"У пад'ездзе выклікаецца ліфт. Пакуль ён апускаецца, моцна абняўшыся, цалуецца, прадчуваючы, як доўга і палка будзеце мілавацца там, наверх, у маленькай утульнай кватэры." ("Чэрвеньскі дождж");

"А ты ідзеш, раз-пораз спыняецца, не зважаючы на сонца, якое ўжо напалову схавалася, на блізкасць літароў, людзей, моцна абдымаеш юную жанчыну, якая ідзе поруч, і, яшчэ кроху п'яны ад яе гарачых абдымкаў пад гарачым ліпеньскім сонцам у высокай зялёнай траве, цалуецца з ёю да кружэння ў галаве!.." ("Ліпеньскія цені");

"І са шкадаваннем успамінаеш тонкія, халодныя пальцы, якія дакраналіся да тваіх вуснаў учора і якіх ты не пацалаваў." ("Снежань. Аўтобус");

Можна таму, пасля такіх жыццёвых спакус і жарсцяў, вее вусцішнай салодкай горыччу ад нечаканай у тым кантэксте мініяцюры, прысвечанай памяці сястры. Смерць змушае кожнага, хто наважваецца занатаваць яе бяздушны стан, быць дакладным і вывераным, нераўнуучы як у сваім апошнім слове. Перафразуючы аўтара, скажу, што — **жывы** — ты нават смажаныя жабіныя ножкі з'ясі, а — **памерлы** — нікому пра гэта не скажаш... Смерць як вываленне ад жыцця. А вываленае творцам праз кровазварот слоў перадаецца і чытачу. В.Болбас добра валодае мовай, ведае яе *генэалогію*. Аднак празаік ён пакуль няпэўны. Яго будучая эсэістыка толькі прамалёўваецца.

Пераклады ж з польскага паэта К.І.Галчынскага па-добраму ўраджаюць. Раю купіць гэты зборнік В.Болбаса, хоць бы дзеля іх (40 старонак выдатнай паззіі — у арыгінале і перакладах).

Прачытую дзве страфы з нізкі "Песьні":

"Да радка радок — на дзіва: Нібы з птахай, жоўтых, сініх... І з такіх нязвыклых ліній

Паўстае партрэт праўдзівы.

Дзень мінае — без прынуку

Час сыходзіць неспазнаны.

Я хацеў бы твае рукі

Зьберагчы ад забывання."

Праўда, прыгожа? Суседскае, а цяпер ужо й наша... Прыгажосць — непадзельная. Калі ёсць — хопіць на ўсіх.

Вадзім БОЛБАС. "Забутыя прывіды трыаў" (вершы, лірычныя зацэмы, пераклады; Менск, Логвінаў, 2004, рэдактар А.Хадамовіч, 300 асоб., 120 стар., кошт 5520).

ліпеньскім сонцам у высокай зялёнай траве, цалуецца з ёю да кружэння ў галаве!.." ("Ліпеньскія цені");

ЛІМ
Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід ГАЛУБОВІЧ,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
пазіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-84-61

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацыі.
Набор і верстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1891
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісані ў друк
28.04.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 700

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12